

1982/83:131

Onsdagen den 27 april em.

Kl. 19.30

Förhandlingarna leddes till en början av tredje vice talmannen.

15 § Anslag till kommittéer, m. m. (forts. från prot. 130)

Fortsattes överläggningen om justitieutskottets betänkande 1982/83:30.

Anf. 94 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Helt kort: Det är förvisso ingen nackdel att ha juridiska kunskaper. De i Birkagårdsrättegången inblandade har tvingats att skaffa sig sådana kunskaper, och det tror jag att många i detta land har fått lov att göra. Jag sade tidigare att detta fall aktualiserar just frågan om de juridiska kunskaperna och rätten för medborgarna att göra sin stämma hörd. Det är en brist i vårt rättsmaskineri att medborgare på grund av kostnaderna inte kan driva sina mål. Hans Göran Franck medger att så är fallet.

Jag har tidigare med justitieministern diskuterat skillnaden mellan de ekonomiska brottslingarna och de två barn som är aktuella i detta fall och som inte kan fullfölja sitt mål därför att de solidariserar sig med de andra barnen och därför att de kanske skulle tvingas betala alltför mycket. Att de backar ur visar på brister i vårt rättssamhälle.

Hans Göran Franck säger att det är möjligt att det kommer en ändring. Men de här barnen kan inte vänta på den ändringen. De kommer att ha detta hot hängande över sig hela tiden.

Vem är det som är ansvarig? Är det Birkagårdsbarnen, som drabbas av en trafik som är fullständigt livsfarlig? I den senaste omgången har ju t. o. m. kommunen medgett att trafiken är så farlig att man har måst evakuera barnen. Eller är det samhället? Jag tycker att det är samhället som här måste ta ett ansvar.

Det är ett faktum att det här gäller barnen eller bilarna. Skall ungarna, som jag tidigare har sagt, gå i strypkoppel längs trottoarerna, eller skall vi få ett samhälle som tar hänsyn till dem och som respekterar deras åsikter? Om

Onsdagen den
27 april 1983

*Anslag till kom-
mittéer, m. m.*

Stockholms kommun så ihärdigt förnekar barnens rättigheter kan staten, på grund av kommunens fiffel och annat, gripa in.

Anf. 95 HANS GÖRAN FRANCK (s) replik:

Herr talman! Staten har, som jag nämnde i mitt tidigare inlägg, tagit ansvar i undantagsfall. Då har staten varit part i målet. Att staten skulle ta ansvar för andra parter som har varit motpart i en rättegång skulle leda för långt. Det skulle inte bara innebära att staten, som i detta fall, tog ansvar för en kommun, utan också medföra att enskilda och juridiska personer, företag m. m., skulle kunna komma och säga: Vi vill att staten också i dessa rättsfall skall överta ansvaret. Det är inte en möjlig väg att lösa detta problem på. Därför har justitieutskottet i detta sammanhang ansett att det inte finns tillräckliga skäl för att staten skall betala kostnaderna.

Barnen har själva avbrutit denna process. Därmed har ingen rättsfråga blivit avgjord. Om man vill driva en principalsak är det inte nödvändigt att man är 14 eller 10 eller 2 parter, utan det räcker med att en part gör det. Principfrågor kan avgöras den vägen. Men någon principfråga har på grund av kändenas, barnens ombud och barnens förmyndares, försorg inte blivit avgjord, och därmed är saken nu utagerad.

Jag vill bara till sist upprepa vad jag tidigare har sagt, att jag uttrycker den förhoppningen, med hänsyn till kostnadernas storlek och att det rör sig om omyndiga barn, att man skall gå fram med försiktighet. Jag uttrycker också den förhoppningen att kommunen i sinom tid inte skall driva denna sak i verkställighetsfrågan på ett obilligt sätt.

Tredje vice talmannen anmälde att Eva Hjelmström anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 96 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag har inte något särskilt yrkande i denna debatt. Jag vill bara med mycket stor tillfredsställelse konstatera att vänsterpartiet kommunisternas mycket gamla och mycket länge drivna krav om en reformering av den militära bestraffningsrätten äntligen tycks komma till en lösning. Jag känner mycket stor och djup glädje över detta – mycket på grund av personliga erfarenheter från långvarig tjänstgöring i den svenska armén och därför att jag tycker att det har varit en skamfläck för det svenska rättssamhället att vi så länge har tillåtit en särskild militär lagstiftning med särskilda domar och särskilda bestraffningsrätter utanför den vanliga civila rättskipningens område.

Därför hälsar jag detta utskottsbetänkande med mycket stor glädje, och jag hoppas att det som sägs här verkligen snart kommer till uttryck i betydligt mera moderna och med det civila samhället överensstämmande lagparagrafer än den gamla, uråldriga militära rättskipningen har haft.

Anf. 97 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det känns alltid skönt när man har kunnat glädja någon människa. Det är riktigt, som Oswald Söderqvist säger, att denna fråga är av mycket gammalt ursprung. Nu har militäransvarskommittén lagt fram ett betänkande – det redovisar utskottet på s. 14 i utskottsbetänkandet. Alla de punkter som tas upp i kommitténs betänkande sammanfaller väl med den vpk-motion som vi har behandlat i utskottet.

I detta betänkande har utskottet behandlat ett flertal motioner, som var för sig och inom olika områden har många bra förslag och idéer. Utskottet har dock konstaterat att i de allra flesta fallen är dessa krav redan under övervägande eller under behandling. Vi har därför kunnat framlägga ett betänkande som innehåller endast en reservation.

Den reservation som är fogad till utskottsbetänkandet är en moderat reservation, där man hemställer att anslagen till kommittéer m. m. sänks med 5 milj. kr., från föreslagna 20 till 15 milj. kr. Som skäl för prutningarna framhålls nödvändigheten av att i det besvärliga ekonomiska läge landet befinner sig i skall alla besparingar som kan göras inom den statliga verksamheten också göras.

Vi kan ganska snabbt bli överens om att så skall bli fallet. Vi måste alla hjälpas åt för att pressa ner det stora budgetunderskott vi har. Men utskottet – med undantag av moderaterna – har ansett att några prutningar inte skall göras på anslaget till kommittéväsendet.

I reservationen påstås att 17 kommittéer knutna till justitiedepartementet beräknas avsluta eller ha avslutat sitt arbete under år 1983. Det kan kanske äga sin rättighet, men så länge kommittéerna inte har slutfört sitt uppdrag måste de fortfarande stå kvar som en utgiftspost. Tidpunkten för slutförandet av de olika uppdragen går inte att med säkerhet fastställa i dag, och vi kan inte dra bort anslaget för dem förrän vi vet hur stora kostnaderna blir.

Det vi i dag vet är att 7 kommittéer har slutfört sina uppdrag och att 5 nya har tillkommit. Däribland är kommissionen mot ekonomisk brottslighet, som vi i detta läge inte klart kan bedöma kostnaderna för. En besparing skulle alltså kunna göras för 2 kommittéer, men utskottsmajoriteten menar att kostnaden för de nya kommittéerna tillsammans med fördyringen genom den allmänna kostnadsstegringen jämnar ut det överskottet och föreslår oförändrat anslag till kommittéer m. m.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på alla punkter.

Anf. 98 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Som Hans Pettersson i Helsingborg sade försvann 7 kommittéer under fjolåret och endast 5 nya tillkom. Det motsvarar en besparing på 4 milj. kr. för 1982. Nu har 2 à 3 nya kommittéer aviserats i år, men samtidigt har det sagts att 17 kommittéer skall upphöra under året. Hans Pettersson säger att de inte är avslutade, men om de beräknas avslutas under 1983 återstår ju bara halva kostnaden. Det behövs ingen större matematisk begåvning för att konstatera att det finns möjligheter att spara på det här

*Anslag till kom-
mittéer, m. m.*

området, och då på ett mer påtagligt sätt än vad som visas genom andra från justitiedepartementet komna förslag.

Jag vidhåller yrkandet om bifall till vår reservation.

Anf. 99 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Det har aviserats 3 nya kommittéer, säger Sven Munke. Men på s. 35 i propositionen står det att 5 nya kommittéer har tillsatts, och det är väl med sanningen överensstämmande.

De 4 miljoner som blev över i fjol har man fört upp i ett nytt anslag. 24 miljoner finns alltså tillgängliga för kommittéverksamhet m. m.

Som jag sade tidigare har man i dag inte klart för sig hur mycket kommissionen mot ekonomisk brottslighet kommer att kosta. Enligt vissa beräkningar ligger kostnaden på omkring 10 miljoner. De 4 miljoner man fick över förra året räknar man med att tillskjuta för kommissionens arbete.

Det är också så att de pengar som eventuellt blir över inte kastas i sjön, utan dem har vi fortfarande kvar.

Jag hemställer om kammarens bifall till yrkandet om oförändrat anslag.

Anf. 100 SVEN MUNKE (m):

Herr talman! Jag vill bara understryka att man inte budgeterar pengar för att få några över, utan man budgeterar pengar till verksamheter där de skall gå åt.

Anf. 101 HANS PETTERSSON i Helsingborg (s):

Herr talman! Nej, naturligtvis inte. En budget har man ju för att man skall få ett rättesnöre för den verksamhet man bedriver. Men vi har ju nu en kommission som vi inte riktigt vet kostnaderna för. Om Sven Munke vill ta bort pengarna för den kommissionen, då borde han också kunna säga hur mycket den kommer att kosta. Vill Sven Munke göra det, skall jag vara honom evigt tacksam, för då löser han en hel del problem för oss.

Överläggningen var härmed avslutad.

Punkt 3

Mom. 1 (anslaget till Kommittéer m. m.)

Utskottets hemställan bifölls med 208 röster mot 68 för reservationen av Bertil Lidgard m. fl.

Punkt 4

Mom. 2 (statsbidrag för rättegångskostnader)

Utskottets hemställan bifölls med 259 röster mot 14 för motion 1077 av Eva Hjelmström och Jörn Svensson i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Övriga punkter och moment

Utskottets hemställan bifölls.

16 § Föredrogs

lagutskottets betänkanden

1982/83:27 om friköpsrätt för arrendator m. m. och

1982/83:34 om anslag till bokföringsnämnden (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 102 TREDJE VICE TALMANNEN:

Lagutskottets betänkanden 27 och 34 kommer att debatteras i tur och ordning och voteringarna äger rum i ett sammanhang efter avslutad debatt.

Först upptas alltså lagutskottets betänkande 27 om friköpsrätt för arrendator m. m.

Friköpsrätt för arrendator, m. m.

Anf. 103 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Lagutskottet behandlar i sitt betänkande 1982/83:27 fyra motioner, som handlar om friköps- och förköpsrätt för jordbruksarrendator, om friköpsrätt för bostadsarrendator samt om rätten till överlåtelse av jordbruksarrende. Samtliga motionärer säger sig vilja förstärka arrendatorns rättsliga ställning. Jag skall tala för de tre moderata reservationerna i anslutning till betänkandet.

Socialdemokraterna förordar i sin motion sålunda en förköpsrätt för arrendatorer på s. k. historiskt betingade arrenden, men också på storgods i allmänhet. Denna rätt skall omfatta varje lagfartsändring, försäljning eller aktiebolagsbildning. Men – inte heller en sålunda utvidgad förköpsrätt kan enligt motionärerna ersätta friköpsrätten.

Också centerns motion tar upp fideikommissens arrendejord, men avser även jämförbara, historiskt betingade jordägarkategorier. "Vi kan nu inte vänta längre på att arrendatorerna av dessa gårdar skall ges rätt till inlösen av fastigheten", heter det i motionen.

I vpk:s båda motioner föreslås friköp av bostäder på arrenderad mark med adress till storgodsdominerade bygder i södra Sverige samt bolagsmarker i norr.

Utskottets majoritet har över hela linjen med en tillmötesgående skrivning velat ge regeringen till känna budskapet i de redovisade motionerna.

Arrendelagskommittén, som fick direktiv av statsrådet Lidbom 1975 och tilläggsdirektiv 1979, avlämnade sitt slutbetänkande under hösten 1981, vari dessa frågor behandlas. En proposition förväntas med anledning härav vid årsskiftet 1983-1984.

Det finns i dag inga regler om förköps- eller friköpsrätt för arrendatorer. Däremot fanns det regler om förköpsrätt för arrendator enligt 1943 års lag om arrendatorers förköpsrätt.

Nr 131

Onsdagen den
27 april 1983

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

Onsdagen den
27 april 1983

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

Tidigare fanns dessutom i den s. k. ensittarlagen en särskild typ av inlösenrätt för vissa nyttjanderättshavare. Ensittarlagen upphävdes emellertid och upphörde att gälla 1977. Lagen om arrendators förköpsrätt avskaffades samtidigt som den nya jordabalken trädde i kraft, dvs. 1972. Även jordförvärvslagen 1979 har haft avsevärd betydelse vad gäller ändringar i arrendelagstiftningen, som stärkt jordbruksarrendatorernas besittningsskydd.

Eftersom nu motionärerna önskar återinföra förköpsrätten, måste man fråga sig varför den avskaffades. Syftet med lagen var att tillgodose arrendatorns intresse av fortsatt besittning. Senare konstaterade man emellertid att lagen haft övervägande negativa verkningar. Jordägarna blev sålunda ohägrade att upplåta mark på arrende. Bärkraftiga arrendegårdar hade kommit att läggas ner av samma orsak. Strukturrationaliseringen hade i viss mån försvårats. Dessutom hade lagen tillämpats i ett mycket begränsat antal fall.

Dåvarande arrendelagsutredningen föreslog av dessa olika skäl att lagen om förköpsrätt för arrendatorer skulle avskaffas. Därmed blev besittningsskyddet i själva verket effektivare och tidsenligare för arrendatorn och behövde inte kompletteras med någon förköpsrätt. Departementschefen anslöt sig till förslaget i jordabalkspropositionen 1970.

Herr talman! Vad sedan gäller friköpsrätten har någon sådan aldrig existerat som allmän frilösning av arrendegårdar i Sverige. Däremot har frågan många gånger varit föremål för utredning och även för riksdagens prövning i samband med åtskilliga motionsyrkanden. Men yrkandena om friköpsrätt har aldrig bifallits. Detta är värt en erinran vid dagens behandling av samma yrkanden.

1956 års riksdag uttalade i stället att "en lagstiftning om utvidgad friköpsrätt för arrendatorer skulle innebära ett mycket långt gående ingrepp i den enskilda äganderätten och sannolikt komma att medföra, att jordägarna blev obenägna att upplåta jord på arrende".

År 1963 tillkom så lagen om avveckling av fideikommiss. Även då diskuterades frågan om en särskild förköps- eller friköpsrätt för fideikommissens arrendatorer. Riksdagen motiverade emellertid sitt avslag med att bärande skäl för en sådan rätt inte hade anförts och att fideikommissarrendatorerna inte borde komma i åtnjutande av en förmån som de inte med större rätt än andra arrendatorsgrupper kunde göra anspråk på.

Så vad nytt, herr talman, har egentligen tillkommit?

Arrendelagsutredningen avvisade alltså tanken på att arrendatorerna genom tvångsinlösen skulle bli ägare till de gårdar de brukade. Motiveringen härför var att detta väckte "starka betänkligheter av såväl principiell som praktisk art". I själva verket strider också en friköpsrätt mot intentionerna i avvecklingslagen.

Ensittarlagen kom till för att skydda egnahem, närmare bestämt sådana som uppförts på arrenderad mark före den 1 januari 1919. Genom lagändring 1967 ändrades tidpunkten till den 1 juni 1928. Nyttjanderättshavaren skulle emellertid ha varit stadigvarande bosatt på fastigheten sedan den dagen. Vid

de förrättningar som gjordes enligt ensittarlagen skedde emellertid endast en ofullständig prövning i jord- och planpolitiskt hänseende. Från allmän synpunkt innebar detta vissa olägenheter, som blev än mer framträdande under 1960-talet. Då hade man samtidigt kunnat konstatera att ensittarlagens sociala betydelse hade spelat ut sin roll, varför lagen upphävdes.

Herr talman! Beträffande förköpsrätten har remissinstanserna i anslutning till arrendelagskommitténs betänkande i princip ställt sig positiva till möjligheten. Däremot föreligger det skilda meningar om hur en förköpsrätt skulle kunna utformas. Vad man talar om är givetvis en rätt i samband med frivilliga försäljningar. En tänkbar modell för en sådan förköpsrätt är den utformning som den kommunala förköpsrätten fått. Det skulle därmed inte bli tal om någon förmånsrätt, utan arrendatorn skulle erbjudas köp på samma villkor som annan köpare.

Vi reservanter förutsätter att regeringen utan särskilt tillkännagivande från riksdagens sida kommer att överväga remissinstansernas synpunkter vid bearbetning av kommitténs betänkande och därefter i anslutning härtil utformar ett förslag som är helt tillfredsställande ur rättssäkerhetssynpunkt.

Rättssäkerhetsaspekten, herr talman, är central också i vårt ställningstagande i reservation 1. Det förtjänar understrykas att arrendelagskommittén i sitt betänkande tar avstånd från ett införande av friköpsrätt i svensk lagstiftning. Den säger att en sådan rätt skulle innebära ett långt gående ingrepp i jordägarens rätt att förfoga över sin egendom. I den socialdemokratiska motionen däremot understryks att inte heller en utvidgad förköpsrätt kan ersätta just friköpsrätten. Som nämnts uttalar – förvånande nog – också centermotionen otålighet inför ett snart beslut om friköp.

Vi moderater kan inte inse hur man kan förena kravet på friköp med krav på rättstrygghet. Då menar jag rättstrygghet för varje medborgare i vårt land – enstaka sådan, få sådana eller många. Vi kan definitivt inte acceptera det synsätt som går ut på att en viss kategori privata företagare med lagens hjälp skulle ges rätten att tvångsvis exproprieras andra företagares privata egendom! Förvisso har vi hamnat långt ifrån Martin Luthers katekes och det budord som talar om "din nästas hus". Där heter det emellertid att vi "icke listigt må stå efter vår nästas arv eller hus, eller under sken av lag och rätt tillägna oss det". I stället "må vi vara honom behjälpliga, att han må behålla det, som hörer honom till".

I den socialdemokratiska motionen talas det emellertid om domänverket såsom ett historiskt betingat ägarskap, liksom om akademier, fideikommiss och kyrka. Motionen erinrar t. o. m. om den friköpsrätt som kronotorparna i Norrland gavs under den borgerliga regeringstiden, 1980. Men utskottets majoritet har valt att inte blanda in allmän egendom i detta sammanhang. Då allmännyttan äger, aktualiseras som bekant aldrig någonsin friköp eller friköp.

Vi moderater skulle gärna välkomna ett tillmötesgående från statsmakterna på denna punkt. Det vore naturligare att aktualisera en friköpsprocess beträffande den mark som är i allmän ägo. Domänverket, som f. ö. är

Onsdagen den
27 april 1983

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

ledande beträffande arrendeavgifternas storlek, har ett hela tiden ökande markinnehav och mer än 2 000 arrendatorer.

Herr talman! Vad så till sist gäller överlåtelseätten, säger huvudregeln att en jordbruksarrendator inte får överlåta arrenderätten utan jordägarens samtycke. Här har dock gjorts inskränkningar, knutna till arrendetidens längd.

Historien förtäljer hur 1734 års lag faktiskt innehöll en rätt för arrendatorn att överlåta arrendet. Men i jordabalkspropositionen år 1970 uttalade sig departementschefen för rådande huvudregel om förbud att överlåta utan samtycke. Remissinstanserna, inkl. LRF, anser att det inte finns fog för att ändra denna lagstiftning. Jordägaren måste ju någon gång ges möjlighet att ompröva huruvida han skall ha jorden utarrenderad eller inte. Det torde dessutom höra till ovanligheterna – detta intygas från många och från tillförlitligt håll – att jordägaren vägrar samtycke till en överlåtelse, om den tilltänkte tillrädaren har tillräckliga yrkeskunskaper och ordnad ekonomi. Båda parter – jordägaren och arrendatorn – har som företagare härvidlag ett gemensamt intresse att värna. Även i detta spörsmål torde sålunda anledning saknas för riksdagen att föregripa regeringens ställningstagande i förestående proposition.

Mot bakgrund av det anförda, herr talman, yrkar jag således bifall till de tre moderata reservationerna och följaktligen avslag på de fyra motionerna 1981/82:261, 1982/83:232, 1982/83:316 och 1982/83:1767.

Anf. 104 OWE ANDRÉASSON (s):

Herr talman! Under den allmänna motionstiden lades bland många andra motioner fram fyra stycken som tog upp frågor angående friköps- och förköpsrätt för jordbruksarrendatorer. Vidare berördes överlåtelse av arrenderätt samt friköp av tomt till bostadshus för vissa kategorier arrendatorer.

Regeringen har med anledning av arrendelagskommitténs betänkande Arrenderätt 2 aviserat en proposition i bl. a. dessa ärenden. Tiden för propositionens överlämnande till riksdagen är beräknad till årsskiftet 1983-1984.

Utskottet ansåg dessa fyra motioner vara av sådan betydelse att de inte kunde läggas åt sidan till dess att en proposition i frågan låg på riksdagens bord. De borde, menade utskottet, behandlas under våren. Det är dessa motioner som vi nu skall ta ställning till.

När det gäller friköpsrätten för arrendatorer är detta, vilket har sagts tidigare, ingen ny fråga för riksdagen. Under många år har frågan om friköp vid åtskilliga tillfällen varit föremål för utredning samt prövning av riksdagen.

I motiveringen mot friköpsrätt har man framfört den synpunkten att jordägarna kanske skulle bli mer ovilliga att upplåta jordbruksmark för arrendering. Det kommer säkert, tror de flesta, även i en framtid att finnas mark för arrendering även om viss förköpsrätt kommer till stånd. Meningarna i denna fråga är således delade.

I samband med tillkomsten av lagen om avveckling av fideikommissen diskuterades just frågan om bl. a. en särskild förköps- eller friköpsrätt för dem som arrenderar jordbruksmark av fideikommissen. Den senare frågan, om friköp för dessa arrendatorer, har nu aktualiserats genom motioner till riksdagen. Man riktar nu in sig på just fideikommissen och, som man skriver i motionerna, andra jämförbara historiskt betingade ägarskap, så som akademier, kyrka och domänverk.

Det är inte konstigt om en arrendator, på t. ex. ett fideikommiss, kräver en friköpsrätt för en jordbruksfastighet som vederbörandes familj har arrenderat och brukat i flera generationer. Att arbeta åt sig själv på ett eget ägt jordbruk skulle säkert för dessa arrendatorer vara ett av deras största önskemål. Att vart femte år, i bästa fall vart tionde år, slippa sväva i ovisshet om man, efter arrendetidens utgång, fortfarande skall kunna ha möjligheter att arbeta och leva vidare där man trivs och känner sig hemma.

I arrendelagskommitténs betänkande Arrenderätt 2 konstaterar kommittén att friköpsrätt skulle förorsaka svårbedömliga gränsfall, problem med kvalifikationsgrunder och risk för kringgående av regler. Det är kanske att något överdriva de problem som kan uppstå när förslaget begränsas till de s. k. historiskt betingade ägarsituationerna.

En lika viktig fråga för alla jordarrendatorer är förköpsrätten. Fram till 1972 hade jordarrendatorer i vissa fall rätt till förköp vid försäljning. Efter 1972 avskaffades förköpsrätten, då man menade att genom jordabalkens tillkomst skulle man kunna få ett bättre och effektivare besittningsskydd, och därmed fanns det inget behov längre för viss förköpsrätt. Nu föreslår kommittén att arrendator åter bör erhålla lagstadgad rätt att under vissa förutsättningar förvärva arrendefastigheten när den utbjuds till försäljning. Det råder delade meningar om kommitténs förslag till förköpsrätt. Enligt många mening är förslaget alltför snävt begränsat. Så tycker också motionärerna.

När det sedan gäller överlåtelse av arrende menar man från arrendators-håll, liksom från motionärerna, att den nuvarande begränsade överlåtelserätten bör utvidgas så att överlåtelse inom familjen kan ske utan samtycke av jordägare. Även överlåtelse till annan, om arrendet varat vissa år, borde kunna ske i större utsträckning än f. n.

Kommittén anser inte att någon utvidgning av arrendatorns rätt att överlåta arrende bör komma till stånd. Remissinstanserna är delade i frågan. Några anser dock att en viss överlåtelserätt bör införas i vissa fall.

Kommittén var inte heller enig i denna fråga. I en reservation tar man just upp frågan om möjlighet att överlåta arrendet inom familjen utan att jordägaren skall ge sitt medgivande. Utskottet är av samma mening som reservanten när det gäller frågan om rätt till överlåtelse på nära anhörig. En sådan överlåtelse kan inte, som vi ser det, föra med sig några större nackdelar för jordägaren, ej heller för näringen som sådan.

Lagutskottet har tagit god tid på sig för att behandla dessa fyra motioner, som jag något har berört i det föregående. Representanter från Willands arrendeförening har varit hos utskottet och gett sin syn på motionerna.

Onsdagen den
27 april 1983

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

Likaså har företrädare för fideikommissens intresseorganisation framträtt inför utskottet, och även de har gett sin syn på motionerna.

Efter ingående diskussioner i utskottet menade majoriteten av utskottsledamöterna att de fyra motionerna var så intressanta och hade så nära anknytning till den proposition som regeringen har aviserat, att man borde ge regeringen till känna vad utskottet anfört över motionerna.

Till utskottets betänkande har fogats tre reservationer från moderata samlingspartiet. När det gäller förköpsrätten kan även moderaterna i stort sett ansluta sig till majoritetens förslag. De vill dock inte gå så långt att de vill ge något tillkännagivande.

I friköpsfrågan är de något mera avvaktande och vill inte, som de skriver, ge enskild person rätt till expropriationsliknande tvångsförvärv. Regeringen kommer – om den efter eventuell utredning anser att man skall ha en friköpsrätt för historiska arrenden – säkert att se till att det sker lagändringar som är fullt försvarbara i riksdagen.

När det vidare gäller frågan om överlåtelse av jordbruksarrende är det här liksom i förköpsrättsfrågan i stort sett bara tillkännagivandet till regeringen som skiljer majoriteten från minoriteten.

Herr talman! Jag ber att med det anförda få yrka bifall till lagutskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 105 SIGVARD PERSSON (c):

Herr talman! De motioner vi har att behandla i lagutskottets betänkande 1982/83:27 belyser var och en på sitt sätt komplicerade frågor om ägande och arrendeförhållanden, som har anknytning långt tillbaka i tiden.

Rent allmänt kan sägas, att de utredningar som gjorts och de beslut som fattats i dessa frågor genom tiderna har präglats av en strävan att anpassa lagstiftningen till den fortgående demokratiseringen och under de senaste årtiondena också till en nödvändig strukturrationalisering.

En strävan har varit att göra en ur rättssäkerhetssynpunkt riktig avvägning mellan å ena sidan jordägarens och å andra sidan arrendatorns rättigheter och skyldigheter. Denna strävan måste också få vara vägledande i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

Genomgående har arrendatorns ställning stärkts från ett rättsligt underläge. Men frågor finns uppenbarligen ännu att lösa innan den känsla av beroende som ännu delvis finns kvar hos arrendatorer är undanröjd. Detta framgår dels av arrendelagskommitténs betänkande SOU 1981:80, dels av de synpunkter som framförts i de motioner vi nu har att behandla.

Dessa frågor har dessutom blivit belysta genom företräde inför och skrivelser till lagutskottet. Från båda parter har redovisats beaktansvärda synpunkter. Det kan noteras att arrendatorernas synpunkter därvid framförts av de lokala föreningarna Willands arrendatorförening och Kobergsbygdens intresseförening. Jordägarna har däremot företrätts av sina huvudorganisationer Fideikommissariernas intresseorganisation och Sveriges jordägareförbund.

I lagutskottets betänkande behandlas frågor om såväl friköpsrätt och

förköpsrätt som överlåtelse rätt. Beträffande friköpsrätt har utskottet klart uttalat att det inte kan komma i fråga att införa en allmän friköpsrätt. En sådan rätt skulle enligt utskottets – liksom arrendelagskommitténs – mening innebära ett långt gående ingrepp i jordägarens rätt att disponera sin egendom. Det skulle också enligt utskottets mening kunna befaras avhålla jordägare från att upplåta mark på arrende, vilket skulle kunna få betydande negativa konsekvenser för jordbruksnäringen.

Det förslag till friköpsrätt för innehavare av s. k. historiska arrenden som framförs i motionerna 316 och 1767 har däremot, som utskottet anfört, en begränsad räckvidd. Utskottet har anfört en rad skäl som talar för den begärda friköpsrätten men även problem som kan vara förenade med en sådan rätt även om den får denna begränsade räckvidd.

Sett mot bakgrund av det begränsade utrymme som arrendelagskommittén i sitt ställningstagande gett behandlingen av friköpsfrågan samt det i övrigt otillräckliga beslutsunderlaget anser jag det angeläget – som utskottet också anför – att denna fråga blir föremål för en förutsättningslös utredning. Jag vill särskilt peka på gränsdragningsproblemen mellan olika kategorier historiska arrenden med hänsyn till främst skiftande historisk bakgrund och de olika ägarkategoriernas skiftande engagemang när det gäller t. ex. investering i jordbruksfastigheten.

Jag vill också understryka vikten av att regeringens aviserade proposition, grundad på arrendelagskommitténs betänkande, inte blir försenad utan kan läggas fram som aviserats vid årsskiftet 1983-1984. Vid sitt företräde inför utskottet påpekade företrädarna för Willands arrendatorsförening också detta. De framhöll samtidigt – det har utskottet också anfört – att om friköpsfrågan inte hinns med under propositionsarbetet, kan frågan prövas i en särskild utredning. Jag tror att en sådan särskild utredning bäst skulle tillgodose båda parterns önskemål och därmed också rättssäkerheten.

Beträffande förköpsrätt för jordbruksarrendatorer har remissinstanserna, som tidigare anförts, i princip ställt sig positiva, men beträffande formerna för en sådan rätt råder det mycket delade meningar. Det är därför synnerligen angeläget att regeringen noga överväger olika framförda synpunkter, så att ett enkelt och från rättssynpunkt väl fungerande system kan komma till stånd. Det är mycket angeläget för alla arrendatorer att få en lösning av denna fråga i samband med att regeringen framlägger sin aviserade proposition. Att en jordbruksfastighet, som nu ofta är förhållandet, skall kunna säljas utan att arrendatorn vet om det, är ett mycket otillfredsställande förhållande.

Herr talman! Jag vill i detta sammanhang också understryka vikten av att frågan om jordbruksarrendatorernas investeringar i fastigheten får en ur arrendatorns synpunkt mer tillfredsställande lösning. Det måste bli möjligt att göra samma grad av investeringar på arrendegårdarna som på andra gårdar för att kunna få till stånd en effektiv och lönsam jordbruksdrift med hjälp av lantbruksnämnderna.

Vad så angår jordbruksarrendatorns överlåtelse rätt till nära anhörig vill jag framhålla betydelsen av att en sådan rätt blir lagfäst i enlighet med vad

Onsdagen den
27 april 1983

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

reservanten i arrendelagskommittén, Thorsten Larsson (c), föreslagit och som utskottet anser kan ligga till grund för regeringens prövning.

Låt mig, herr talman, härutöver bara göra några korta kommentarer till de moderata reservationerna, speciellt reservation 1. I den sägs att ett införande av en friköpsrätt måste kunna motiveras med mycket tungt vägande skäl. Därefter konstaterar reservanterna att några sådana omständigheter eller andra tungt vägande skäl för en friköpsrätt enligt deras mening inte finns.

Utskottet å sin sida har anfört en rad skäl för en friköpsrätt för historiska arrenden. Samtidigt har man klart uttalat att det enligt utskottets mening inte är möjligt att på föreliggande utredningsmaterial ta ställning till om den av motionärerna föreslagna friköpsrätten kan införas. Utskottet föreslår därför en förutsättningslös utredning.

Det måste väl ändå ur rättssäkerhetssynpunkt vara värdefullt att ordentligt utreda komplicerade och kontroversiella frågor och inte mer eller mindre sopa dem under mattan. Därför vill också utskottsmajoriteten ge regeringen ett ord på vägen i form av ett tillkännagivande.

Herr talman! Med dessa synpunkter yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 106 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det skrivs historia i kammaren i dag – fast det kommer massmedia som vanligt inte att bry sig om eller ens förstå.

Det har inte varit vanligt att myndigheter här i landet har ställt sig på de jordlösas sida i landsbygdsamhällets sociala motsättningar och konflikter.

Till skillnad från flertalet jämförbara europeiska länder har Sverige aldrig genomgått någon jordreform eller fullödlig bondefrigörelse. Frälsets makt har förblivit obruten, och de stora jordägarna har inkorporerats i den kommersiella och industriella högborgerligheten.

Under skiftesprocessen trängdes många små jordbrukare och landbor åt sidan, och med delvis tvivelaktiga metoder tillskansade sig de stora jordägarna landområden och fördelar. Allt detta bidrog till att så många människor ur jordbrukets underklass under det stora emigrationsskedet sökte sig till en bättre bärning i Danmark, Tyska Riket eller Amerikas Förenta Stater.

Det var för att sent om sider mildra deras rättslöshet som regeringen Edén-Branting år 1919 tog initiativ till den begränsade friköpsrätt som sedermera kallats ensittarlagen. Men när koncentration av jordbruksenheter och befolkning under strukturomvandlingen efter 1950 blev till högsta mode även bland ledarna i den socialdemokratiska arbetarrörelsen, då offrades ensittarlagen och arrendatorernas friköpsfråga begravdes.

En ny tid med mer kritiska värderingar av frågan och av 1950-talets strukturomvandling samt koncentration har emellertid börjat infinna sig. Kravet på möjlighet till friköp för dem som brukat och lagt ned resurser på sitt arrendeställe under ett yrkesverksamt liv, och som ibland i flera generationer brukat samma jord, har alltmer vunnit i styrka. Motståndet mot

friköpsrätten har börjat genombrytas.

Vad lagutskottet nu gör är att med betonande av skälen för friköp beträffande historiska arrenden hos regeringen beställa en förutsättningslös utredning av frågan. Det får närmast tolkas som en beställning av regeringsförslag i saken. Man får nämligen se beslutet mot bakgrund av att arrendelagskommittén har varit emot friköp och att regeringen inte haft för avsikt att ta med förslag om friköp i den proposition som man aviserat till i höst. Riksdagens beslut i dag är alltså en meningsyttring, som regeringen inte kan förbigå.

Från vpk ser vi detta som ett betydande framsteg och en viktig attitydförändring. Vi ställer oss bakom utskottsförslaget, därför att det är viktigt att det får så stark majoritet som möjligt. Det hindrar inte att vi hade önskat ett mer otvetydigt förpliktande beslut. Om beslutet hade kommit redan i fjol eller tidigare, hade man också fått en garanti för att regeringen måst ta upp det i höst. Nu är detta något osäkert. Ett tidigare beslut hade varit fullt möjligt med tanke på att arrendelagskommittén redan för flera år sedan offentliggjorde sin negativa inställning i friköpsfrågan och man därför inte alls hade behövt invänta dess arbete i övrigt för att ta upp just friköpet.

Låt mig också kort kommentera det moderata partiets egenartade ståndpunkter. Här har vi i årtal hört talas om ägandets betydelse. Vi har fått höra moderata profeter lägga ut texten om vilken betydelse det har när människor får arbeta åt sig själva, arbeta på saker de själva äger, på egna hus och hem, på egen jord eller med eget företag. Här har vi nu Sveriges jordbruksarrendatorer. Här har vi de historiska arrendena. Här har vi exempel på hur människor har arbetat och strävat för att öka andras egendom, arbetat för att förbättra och förkovra jord och byggnader, som inte var deras utan som i sista hand alltid kunde tas ifrån dem.

När nu dessa arrendatorer vill kunna friköpa den fastighet som de i årtal har brukat, när de vill bli sina egna, när de vill sitta trygga till hus och hem, då hade man ju väntat sig att de moderata profeterna skulle hjälpa dem att få en chans att arbeta åt sig själva, att också äga det hem och den jord som de ägnat sina krafter. Men där är det stopp. Där blir det plötsligt uppenbart vad moderater menar med ägandets välsignelser och med vad de kallar den personliga friheten. Det var godsägarnas frihet man menade, godsägarnas frihet att inskränka arrendatorernas frihet. Det var godsägarnas ägande som medförde välsignelse. Arrendatorernas ägande däremot ville man inte ha. När friheten och ägandet av den jord som man arbetade på kom i strid med det kalla klassintresset, då segrade klassintresset och den vackra frihetsprincipen var plötsligt ingenting värd. Bakom den moderata frihets- och självvägarförkunnelsen fanns bara tomhet och cynism.

Till yttermera visso reserverar sig moderaterna t. o. m. mot gamla pensionerade arrendatorers möjligheter att friköpa de hus som de uppfört på ofri grund på sina arrenden. Inte ens när de blir gamla skall dessa arrendatorer bli fria. Inte ens när de blir pensionerade skall de få äga det ynkliga stycke mark på vilket deras mångåriga hem står. Inte ens med några hundra kvadratmeter hustomt får man enligt moderaterna lov att inkräkta på

Onsdagen den
27 april 1983

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

godsägarmarken. Borta är allt tal om egna hem och villaboende, vilket moderaterna så gärna annars framhäver i ord. Här, där det gäller den konkreta rätten till det egna hemmet, vill man inte vara med.

Jag har i en annan motion till årets riksdag visat vilka obilliga och orimliga bestämmelser som de stora jordägarna påtvingar arrendatorerna, hur arrendatorn inte ens får sälja sitt hus utan att först hembjuda det till jordägaren, hur arrendatorn enligt kontraktet tvingas avstå från möjligheten till prövning av tvister inför domstol och måste underkasta sig ett av jordägaren påbjudet skiljemannaförfarande. Allt detta försvarar moderaterna.

Det som moderaterna kallar rättssäkerhet är privilegier. Det som de slår vakt om är de smås rättsosäkerhet gentemot de stora. Moderaterna må så göra. De må försvara allt detta, men de skall sedan inte komma och säga att det är människornas frihet som de försvarar. Det moderata beteendet är nog för att varje ledamot som har någon känsla för den personliga rättssäkerhetens problematik och betydelse skall känna sig övertygad och förpliktad att rösta med utskottet i den följande voteringen.

Anf. 107 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Jag hade givetvis inte väntat mig någon som helst förståelse från vpk och Jörn Svensson i det här ärendet, men det är intressant att notera att vpk har blivit så intresserat av äganderätt. Vi hade för några veckor sedan ett ärende uppe som handlade om ströängarna norröver, och det var vpk som hade motionen. Ni vill slå vakt om ägandet där, och nu vill ni slå vakt om ägandet när det gäller pensionärer med bostadshus på arrenderad mark. Det är bra att ni har kommit åt det hållet, för då förväntar jag mig att ni kommer att stödja oss när vi vill få fram ägarlägenheter i det här landet. Det har jag aldrig någonsin märkt att ni har ställt upp bakom.

Det är alltså inte fråga om något egenartat sätt att se på ägandet. Den dag då de personer som Jörn Svensson talar för äger den mark de vill ha tycker jag att de skall få göra det. Vi talar för det enskilda ägandet. Det är bara fråga om hur man kommer över ägandet, om man så att säga köper på öppna marknaden i ett avtal mellan två parter så som det går till i näringslivet i övrigt i landet; det kan ju gälla också på jordbrukets område. Men när de sedan har fått detta ägande, Jörn Svensson, hur kan de då vara garanterade att få behålla det, om vpk får råda? Ni är ju inte för enskilt ägande. Ni är inte för att de som har bostadsrätter skall få sälja dem hur de vill. Ni är inte heller för att man skall få upplåta allmännyttans bostäder till enskilt ägande. Varför gör ni skillnad på detta? Det skulle vara intressant att få en förklaring här.

Vi talar om rättstryggheten. Oavsett hur mycket eller hur litet mark man äger så äger man den, och den skall inte tas ifrån en konfiskatoriskt. Det är det vi talar för. Det innebär alltså att människorna i vårt land, oavsett vilket parti de hör till, hur mycket pengar de har eller hur mycket mark de äger, skall ha likhet inför lagen. Det vill vi slåss för. Det är alltså inte fråga om en minoritet eller en majoritet, utan minoriteten har samma rätt som

majoriteten. Drabbas en eller tio eller tusen – det är lika viktigt att hålla på rättstryggheten i vårt land.

Nr 131

Onsdagen den
27 april 1983

Anf. 108 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det här är en mycket intressant diskussion. Jag tror att det var oklokt av Mona Saint Cyr att ge sig in i den, men det får stå för hennes räkning. Den avslöjar nämligen ytterligare vad moderaterna egentligen menar med friheten och ägandet. Frihet och ägande är ju icke några enhetliga begrepp, som Mona Saint Cyr försöker framställa dem som, utan innebörden av personlig frihet och personligt ägande växlar med hänsyn till den sociala situationen. Frihet och ägande måste alltid ses ur en maktpolitisk aspekt. Det är därför som man som vi kan vara motståndare till en typ av ägande som medför att enstaka personer får en kolossal makt över andra människor, kan styra deras liv och inskränka deras personliga frihet – så som sker med de obilliga arrendebestämmelserna, som ni försvarar därför att ni försvarar hela arrendesystemet och godsägarväldet. Det är skillnad mellan personligt ägande som missbrukas och används för maktpolitiska syften och personligt ägande som går ut på att jag skall äga den torva jag brukar, äga de produktionsmedel som jag har användning för i mitt eget arbete. Det är också en väldig skillnad mellan sådant personligt ägande som jag har huvudsakligen för att missbruka det för spekulation och göra mig en arbetsfri inkomst på någon annan stackares bekostnad och sådant personligt ägande som jag har för att kunna sitta trygg i mitt hem. Det är två helt olika typer av personligt ägande som över huvud taget inte är jämförbara med varandra.

*Friköpsrätt för
arrendator, m. m.*

Mona Saint Cyr har inte förstått detta. Hon har inte gjort den analysen, och det är därför hon hamnar där hon hamnar. Det är i vissa sociala situationer helt enkelt så, att man måste inskränka ägandet och förfogandet för ett fåtal för att flertalets frihet, välfärd och trygghet till hus och hem skall kunna garanteras.

Det förstår jag att Mona Saint Cyr aldrig förstår, för det har aldrig varit konservativ politik. Konservativ politik har varit att slå vakt om det ägande som medför sociala privilegier, och ert ställningstagande i dag är från den ståndpunkten fullständigt logiskt.

Anf. 109 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Skulle det vara oklokt av mig att ge mig in i en diskussion med Jörn Svensson? Det är en betygsättning som jag inte förstår mig på.

Jörn Svensson talar om maktkoncentration och stark makt. Jag vet var den finns här i världen. Jag vill inte ha en sådan stark makt som vpk förordar. Jag vill tro på de enskilda människornas möjligheter att i ett demokratiskt land hävda sina rättigheter och hålla på lag och rätt. Det är vad jag talar för. Jörn Svensson har inte förstått det.

Men jag kan ju ställa frågan om det som jag antydde i mitt huvudanförande, hur ni ser på om man skulle dela ut domänverkets marker till människorna. Det finns många där också. Det är sannerligen också en stor

129

ägare av mark – mer än 3 miljoner hektar tror jag det har, som man skulle kunna skifta ut till enskilt ägande – som ni ju delvis, ibland, när det passar er, ställer upp för. Men det är inte Jörn Svenssons ideologi, det vet jag ju sedan gammalt.

Jag har här tidningen Land, som förut kom bort i mitt inlägg. Vad jag tror på i det sammanhanget, i den diskussion vi nu för, är överenskommelser mellan två fria parter. Jag kunde ha citerat – och jag skulle ha gjort det – ordföranden i Skånes arrendatorsförening, som just uttalade på deras årsstämma att de flesta arrendatorer inte kan arrendelagen. "Vi förlorar mycket på det," sade han. "Även med nuvarande lagstiftning skulle många arrendatorer kunna få sina problem lösta om de kände till sina rättigheter. Vi har gett dem rättigheterna, men skall de kunna utnyttja dem krävs information."

De är enskilda människor som bör kunna få genomföra sina rättigheter, men det skall inte gå till på ett expropriationsliknande, konfiskatoriskt sätt, som vpk förordar.

Anf. 110 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Nu börjar Mona Saint Cyr känna sig trängd, och därför tar hon till grova sakliga felaktigheter. Det har icke i någon av de vpk-motioner som har framförts i den här frågan sagts att detta skulle ske genom ett expropriationsförfarande. Vi har hela tiden talat om inlösensrätt. Den sidan kan vi alltså avföra. Det var bara ett försök av Mona Saint Cyr att pådyvla oss någonting som vi inte står för och avvända sin svaghet i diskussionen om frihet.

Sedan har jag heller aldrig sagt att det var oklokt av Mona Saint Cyr att diskutera med mig. Jag har sagt att det var oklokt av henne att ge sig in i en diskussion om det här temat. Så fort man diskuterar detta tema framgår skillnaden mellan godsägarens frihet och arrendatorns frihet. Det är icke så att det råder social harmoni mellan dessa båda parter. Det är icke så att den lilles frihet och den stores frihet gäller lika. Den stores frihet är, just därför att han är stor, lika med privilegium, och den lilles frihet är ofta ingenting annat än friheten att få vara fullständigt utsatt för den stores godtycke.

Därför måste den stores frihet i vissa sociala situationer och politiska frågor begränsas, för att den lilles frihet skall kunna öka. Det är detta ni inte förstår. Ni ser inte skillnaden. Ni tror att det inte råder några konflikter i samhället – eller ni vill i varje fall inte låtsas om att sådana konflikter råder.

Därför hamnar ni också fel. När ni talar om frihet och rättssäkerhet i allmänhet, så hamnar ni på godsägarsidan. När vi socialister talar om frihet och rätt i allmänhet, hamnar vi på de smås sida.

Som svar på den fråga Mona Saint Cyr ställde vill jag också hänvisa till att vi var de första här i riksdagen efter 1967 att motionera om arrendatorernas friköp och rätt till ägande av den jord de brukar. C.-H. Hermansson har också i ett tidigare skede under 1970-talet arbetat för kronoarrendatorernas förbättrade villkor och för friköpsrätt också för deras räkning. Vi ser inte

någon större skillnad mellan ett domänverk – åtminstone om det är företrätt av personer som Lennart Schotte och liknande – och grevars och baroners fideikommiss. Vi vet att när människor kommer i sådana maktpositioner, betar de sig mot de små och svaga i samhället på ett och samma sätt. Det beteendet skall vi begränsa på allt sätt. Det är att arbeta för frihet och demokrati.

Anf. 111 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Då kan jag slutligen konstatera att Jörn Svensson inte har angett hur det här friköpet skall gå till, hur värderingen skall ske och hur man skall prissätta och betala den egendom det är fråga om. Men vad som är mera intressant att konstatera är att Jörn Svensson är för en överenskommelse mellan två fria parter på marknaden och att Jörn Svensson också uttalar sig för enskilt ägande.

Anf. 112 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Det är alldeles riktigt konstaterat, men Mona Saint Cyr borde, om hon hade förstått mig rätt, ha tillagt att vi är för överenskommelser mellan fria människor som sker på någorlunda jämlik basis.

Vi är inte för sådana "fria" överenskommelser som består däri att under åberopande av en formell marknadsfrihet den store trycker ner den lille och påtvingar honom orimliga villkor och inskränkningar i hans personliga frihet, som godsägarna nu kan göra med arrendatorerna, enligt de arrendebestämmelser som jag här har citerat och som finns i min motion som kommer att behandlas i lagutskottet i annat sammanhang. Den sortens "fria" överenskommelser är vi inte för. De är inte fria, för i en sådan överenskommelse är det bara den ena parten som är fri.

Vi är också för den personliga äganderätten, när den inte tar sig sådana former att den blir förbunden med sociala privilegier och med makt som inskränker andra människors frihet. Men den personliga frihet och äganderätt som ni förespråkar är ni beredda att driva så långt att stora grupper människor kan få finna sig i att deras frihet blir inkräktad och begränsad.

Det problemet vågar ni liksom inte diskutera, men däri ligger ju den ouppiösliga motsättningen mellan de två frihetsbegreppen.

Anf. 113 MONA SAINT CYR (m):

Herr talman! Jag kan väl då bygga på det konstaterande jag gjorde för en stund sedan med att säga att jag förväntar mig att kommunisterna i riksdagen kommer att stödja vår motion om ägarlägenheter. Motionen gäller att enskilda människor skall äga sina lägenheter. Det ligger ingen makt i detta.

Anf. 114 JÖRN SVENSSON (vpk):

Herr talman! Jag kan ge besked med en gång. Vi tänker inte stödja ett sådant förslag. Med dagens bostadsmarknad kommer ett bifall till den

Onsdagen den
27 april 1983

*Viss ändring i
bokföringslagen*

motionen att medföra ökad spekulation i lägenheter. Det är vi emot, men det är ju det ni är för.

Överläggningen var härmed avslutad.*

Anf. 115 TREDJE VICE TALMANNEN:

Kammaren övergår nu till att debattera lagutskottets betänkande 34 om anslag till bokföringsnämnden.

Viss ändring i bokföringslagen

Anf. 116 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Bengt Silfverstrand har motionerat om att bokföringslagen skall ändras så att företagen skall åläggas att i bokslutet skilja mellan kortfristiga skulder som är förfallna till betalning och kortfristiga skulder som inte är förfallna till betalning. Att Bengt Silfverstrand skrivit en sådan motion är väl knappast märkligt eller uppseendeväckande, men att den socialdemokratiska gruppen i lagutskottet ansett denna motion värd ett tillkännagivande till regeringen är faktiskt i viss mån anmärkningsvärt.

För det första är det märkligt därför att bokföringsnämnden vid den hearing lagutskottet hade i denna fråga reste starka invändningar mot motionens yrkanden. Bokföringsnämndens representanter vid hearingen – med undantag av TCO-representanten – hade starka invändningar mot motionens krav. De framhöll med skärpa att en sådan här ny regel kommer att skapa många svåra bedömningsproblem. Det är faktiskt inte helt enkelt att i praktiken avgöra vad som är förfallen och icke förfallen skuld.

Till detta kommer – vilket bokföringsnämndens representanter, med undantag för TCO-representanten framhöll – att den föreslagna regeln lätt kan kringgås. Inte skall vi väl införa nya lagbestämmelser som vi redan från början vet kan kringgås? Det leder bara till en sak, nämligen till att Bengt Silfverstrand kan skriva ännu fler motioner om ännu strängare och trassligare regler som företagen måste följa.

I bokföringsnämnden finns den bästa expertisen när det gäller redovisning. Ledamöterna, särskilt de som representerar Föreningen Auktoriserade Revisorer, FAR, och de godkända granskningsmännen, har omfattande erfarenhet från redovisning i praktiken. Ofta är redovisningsfrågor betydligt mera komplicerade när man möter dem i verkligheten än när man läser om dem i läroböcker eller rent generellt penetrerar dem i lagstiftningssammanhang. Att lyssna utan förutfattad mening till sakkunskap är klokt. Kunniga människor brukar ge en objektiv redovisning. Tro inte att synpunkterna från sakkunskapen i bokföringsnämnden var dikterade av något slags egenintresse från näringslivets sida. Här kan jag inte underlåta att notera att

utskottsmajoritetens skrivning vittnar om en subjektiv och icke helt korrekt uppfattning om vad bokföringsnämndens representanter framhöll vid hearingen.

För det andra: Syftet med motionen kommer inte att uppnås med den föreslagna regelförändringen. Enligt motionen skulle en särredovisning av förfallna men icke betalda skulder *kraftigt* förstärka värdet av ett företags offentliga redovisning som *prognosinstrument* för företagets överlevnad.

Årsredovisningarnas värde som prognosinstrument ligger framför allt på resultaträkningen. Företag med ihärdiga förluster har ingen särskild förmåga att överleva, i alla fall inte utan subventioner. Balansräkningarna för en följd av år visar hur likviditet och soliditet utvecklas. Denna utveckling framgår tillräckligt tydligt med de redovisningsmetoder vi f. n. nyttjar. F. ö. bedöms kreditvärdigheten hos ett företag i praktiken på helt andra sätt än enbart genom studier av årsredovisningshandlingarna. Kommerskollegium påpekar i sin remisskrivelse att obestånds- och likvidationspliktssituationer inte sällan uppkommer så snabbt att en öppen redovisning av stora förfallna skulder inte hinner ske. Allt detta visar att motionärens syfte inte kommer att uppnås med den föreslagna regeländringen. Tidsplanen för årsredovisningen visar det direkt. Bokslut görs i regel per den 31 december. Det bör vara klart för deklaration den sista mars och redovisas för stämman i maj. Mycket har hunnit hända under nästan ett halvår.

Till detta kan tilläggas att de "ekonomiska brottslingar" som Bengt Silfverstrand vill komma åt genom den föreslagna lagändringen knappast kommer att lyda nya lagregler, när de redan tidigare vant sig vid att bryta mot gällande regler. Det blir alltså, som vanligt, endast majoriteten av företagen – majoriteten av de redbara företagen – som kommer att drabbas av de nya reglerna.

För det tredje kommer denna majoritet av redbara företag att få betala för den onödiga regeländringen. Redovisningsarbetet blir litet mera komplicerat. Datasystem måste ändras. Inte minst på mindre företag, som i ökad utsträckning använder mini- eller mikrodatorer, behöver programförändringar göras. Detta kostar som bekant pengar – helt i onödan.

För det fjärde: Den typ av "kontrollmentalitet" som ådagaläggs i den nu diskuterade motionen påverkar företagsklimatet i vårt land negativt. Fler regler, fler pekpinna och ytterligare misstro mot näringslivet motiverar inte precis våra företagare. Jag förstår inte socialdemokraterna och deras okänslighet för att även företagare måste motiveras. I alla andra sammanhang talar ni om motivation – varför inte här? Företagare är också ett slags art av människa.

För det femte har företagens årsredovisningar genomgått en mycket positiv utveckling under de senaste tio åren. Redovisningshandlingar ger i dag god information om företagets ställning och verksamhet. Hade t. ex. kommunernas och landstingskommunernas redovisningar hållit samma höga klass borde vi vara tacksamma. Där blandar man periodiseringar med kontantprinciper, och där har man inga krav på öppen redovisning.

Hur har då denna positiva utveckling inom näringslivets redovisning

kommit till stånd? Det har inte skett – jag poängterar det – genom lagstiftning, utan i huvudsak genom egna initiativ från näringslivet. Börskommittén och FAR har varit pådrivande i denna utveckling. Den statliga bokföringsnämnden har endast haft att fortsätta det mycket väsentliga arbete som börskommittén och FAR påbörjade. Den offentliga utredningen om en ny räkenskapslag, som vi hade i början av 1970-talet, ledde däremot inte alls framåt. Remissrundans kritik blev bister. Det var återigen näringslivet – framför allt FAR – som fick hjälpa till med konstruktiva synpunkter så att vi fick dagens bokföringslag.

Sammanfattningsvis måste jag slå fast att det är obetänksamt att inte lyssna på sakkunskap när sådan finns. Det har majoriteten i lagutskottet tyvärr underlåtit att göra. Av denna anledning yrkar jag bifall till moderaternas och centerns gemensamma reservation i lagutskottets betänkande och avslag på motionen 1982/83:1768.

Anf. 117 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Lagutskottet har enhälligt tillstyrkt regeringens förslag till anslag till bokföringsnämnden för budgetåret 1983/84, och jag ber att få yrka bifall till utskottets hemställan under punkt 1.

Den andra frågan vi har att ta ställning till är en socialdemokratisk motion i vilken föreslås att bokföringslagens regler om årsbokslut skall ändras så att förfallna men inte betalda skulder skall redovisas särskilt.

Enligt nuvarande regler gäller beträffande årsbokslut bl. a. att körtfristiga och långfristiga skulder skall redovisas var för sig. Däremot finns i bokföringslagen inga krav på att förfallna men inte betalda skulder skall tas upp och särredovisas. Avsaknaden av sådana föreskrifter begränsar naturligtvis i betydande grad möjligheterna att göra en rättvisande bedömning av företagets ekonomiska ställning.

Detta är utgångspunkten för motionen och utskottsmajoritetens ställningstagande, och så långt vill jag notera att reservanterna har instämt. De har t. o. m. gått så långt att de har instämt i motionens syfte. Det kan vara värdefullt att ha det klart för sig efter att ha hört Margit Genners minst sagt osakliga framställning av förhållandena.

Det torde inte vara ovanligt att ett företag befinner sig på obestånd genom att ha ackumulerat stora skulder som förfallit men inte betalats utan att detta förhållande framgår av den offentliga redovisningen eller av årsbokslutet.

Bakgrunden till motionens krav borde därför inte vara svår att inse. Det har under senare år skett en betydande ökning av exempelvis antalet konkurser. I åtskilliga fall har därvidlag lån- och kreditgivare kommit att åsamkas stora förluster. Samhället har drabbats genom bortfall av skatter och avgifter. Inte sällan kan konstateras att konkursföretag under längre tid byggt upp stora skulder för vilka täckning saknats. Särskilt på skatte- och avgiftsområdet har s. k. självpåtagna krediter blivit ett svårartat problem. Ingen torde kunna förneka att dessa missförhållanden nått en sådan omfattning att åtgärder i hög grad är motiverade. Det borde heller inte råda några delade meningar om att en öppen redovisning av förfallna men inte

betalda skulder skulle vara av stor betydelse för lån- och kreditgivarnas bedömning av ett företags ekonomiska ställning. Ju tidigare en obeståndssituation kan upptäckas, desto större blir möjligheterna att minska företagets förlustrisker.

Förfallna skulder utgörs ofta av skatte- och avgiftsmedel. Dessa har som bekant god förmånsställning. Mot denna bakgrund måste det vara av betydelse för andra borgenärer att i tid erhålla upplysning om i vilken utsträckning sådana skulder belastar företaget; observera att dessa andra borgenärer inte sällan är de företagare som Margit Gennser försökte värna om i sin framställning, och de får därigenom svårare att få tillbaka något av sina fordringar!

Det finns således starka skäl för att förorda en särredovisning av förfallna men icke betalda skulder. Enbart vetskapen om en sådan särredovisning skulle sannolikt i inte obetydlig grad begränsa det missbruk som bevisligen förekommer när det gäller planerade förhållningar av t. ex. reglering av skatteskulder.

Mot vårt förslag har inte oväntat rests en del invändningar. Det har rått delade meningar inom bokföringsnämnden. Jag vill betona uttrycket "delade meningar", eftersom Margit Gennser i det sammanhanget sade "med undantag av TCO". Löntagarnas synpunkter i bokföringsnämnden har alltså enligt moderaterna ingen betydelse, utan de är undantag. Nu vill jag rätta till också den felaktigheten i en mycket osaklig framställning genom att slå fast att kommerskollegium – trots vad Margit Gennser, naturligtvis i valda delar, citerade – sagt att "dessa invändningar synes dock väga ganska lätt jämfört med de fördelar som ett genomförande av förslaget skulle kunna ge". Det borde ändå vara rimligt att begära att man återger verkligheten någorlunda fullständigt, innan man försöker ge sken av att jag som person har hittat på förslaget enbart i syfte att sedan få tillfälle att motionera också i framtiden. Så gott om tid har jag faktiskt inte!

De delade meningarna inom bokföringsnämnden har i moderata megafoner beskrivits som starka invändningar. Man borde vara litet mer försiktig med orden. Bl. a. hävdar man att motionärernas förslag innebär att redovisningen skulle tyngas med nya uppgifter. Observera att man här har använt ordet "tyngas"! Den som har någon kännedom om praktisk bokföring och redovisning och inte enbart har studerat skrifterna vet att det inte är förknippat med något större merarbete att sammanställa de uppgifter som finns exempelvis i reskontran i ett bokslut.

Rent praktiskt skulle man kunna börja med att särredovisa skatter och avgifter. En liknande regel finns faktiskt i Norge, och jag har inte hört att den konservativa regeringen där har några planer på att riva upp beslutet om det. Man anser i Norge att detta fungerar bra. Observera också att lagutskottet har föreslagit ett tillkännagivande till regeringen. Det är alltså fullt möjligt att börja med en särredovisning av skatter och avgifter. Det är inte nödvändigt att inledningsvis ta steget fullt ut och särredovisa alla förfallna skulder.

Reservanterna gör också gällande att den föreslagna regeln kan kringgås, t. ex. genom att ett företag med förfallna skulder väljer att tillfälligt ta upp

lån för betalning av skulderna, så att de inte behöver redovisas på bokslutsdagen. Visst kan regler kringgås! Det är vi fullt medvetna om. Vi vet också att uppfinningsrikedomen på det här området är stor – det har f. ö. Margit Gennser bekräftat. Men invändningarna får inte tas till intäkt eller anföras som skäl för att inte vidta åtgärder med anledning av en motion, vars syfte t. o. m. moderaterna säger sig hysa stor förståelse för.

Har reservanterna verkligen så litet förtroende för våra revisorer att de utgår från att dessa som regel skulle se mellan fingrarna, om lån upptogs i syfte att vilseleda beträffande den verkliga ekonomiska situationen i företaget? Och kommer bankerna verkligen att finna sig i en sådan utveckling utan att ingripa?

Jag vill avslutningsvis trycka på just revisorns och revisionens roll. Den är som bekant föremål för ytterligare överväganden bl. a. inom kommissionen mot ekonomisk brottslighet. Även i det här fallet vill jag hänvisa till kommerskollegiums mycket utförliga yttrande över motionen. Man säger bl. a. med hänvisning till revisorns roll:

En sådan i viss mån alternativ möjlighet är att i brottsbekämpande riktning utveckla det regelsystem vars efterlevnad revisorn är satt att bevaka. Det i motionen framlagda förslaget är ett exempel på åtgärder av det slaget som förtjänar att prövas. Det bör framhållas att en utveckling av redovisningen på detta sätt är en åtgärd som är väl förenlig med revisorns traditionella roll såväl i Sverige som internationellt.

Herr talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets hemställan även under p. 2.

Anf. 118 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Man vill ju alltid se det bästa även i en motion som man tycker är fel tänkt. Därav artigheten i början av vår reservation.

Sedan vill jag påpeka att det som står i reservationen om "kringgås" och "tynga redovisningen" just var vad sakkunskapen framhöll. Det var FAR:s representant och godkända granskningsmäns representants plus ordföranden Per Skölds ord. Även bokföringsnämndens tjänsteman tog upp detta.

Kommerskollegium är inte specialist på redovisning. Kommerskollegium har också gjort en logisk kullerbytta i sin remisskrivning. Man säger i princip att förslaget egentligen inte är så bra, och så tillstyrker man det ändå. Sådant händer ibland i politiken.

Bengt Silfverstrand vill få in mer skatter och avgifter genom att se till att företagen så att säga stoppar sin verksamhet tidigare, för det är väl så han tänkt sig att det skall gå till. Men då får man ju inte in mer skatter och avgifter. Dessutom vill jag påpeka att kronofogdarna har helt andra system för att kolla upp att betalningarna kommer in. Här har man ju faktiskt skärpt datarutinerna.

Vad jag redan tidigare påpekat är fördröjningen med årsredovisningen på nästan ett halvår. Därigenom kommer man inte att få ut särskilt mycket mer information än vad man redan har. Man ser ju aldrig på en årsredovisning för bara ett år i taget, utan man har alltid en följd av årsredovisningar. Det är

förändringarna i likviditet, soliditet och lönsamhet som man bedömer. Det var just vad FAR, granskningsmännen och Per Sköld påpekade: Man får inte mer information, men man får besvärligare rutiner.

Naturligtvis vet jag att de här kraven kommer från BRÅ. Där sitter ju folk som kanske ser med stor misstänksamhet på våra företag och tror att man klarar allting med kontroller, kontroller och kontroller. Jag tror inte att det går. Jag tror däremot att man faktiskt kan förstöra företagsklimatet här i landet.

Anf. 119 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Margit Gennser får bestämma sig. Först uttrycker hon stor oro för att vi skall bygga ut en kontrollapparat. Sedan säger hon att kronofogdemyndigheten ju har helt andra möjligheter att gå in. Det är ju en logisk kullerbytta. Genom att använda de uppgifter som redan finns i företagens böcker, i reskontran, och föra in en sammanställning, dvs. använda vanlig addition, och föra in de uppgifterna i bokslutet får man fram uppgifter som i sig innebär ett minskat behov av kontroll.

Jag tycker att det är väsentligt att slå fast att vi inte är ute efter att utvidga kontrollapparaten. Vi vill förenkla bokföringen och underlätta för samtliga parter. Vi utgår på socialdemokratiskt håll från att de flesta företagare är seriösa och menar att denna ordning inte kommer att innebära någon hämsko för annan företagsamhet än den som icke är seriös.

Ytterligare en märklighet är – det kan väl Margit Gennser ändå inte förneka – att de moderata reservanterna som vanligt är åtföljda av centerrepresentanterna, som jag inte har sett till här i kammaren. De ställer alltså upp bakom den moderata reservationen, liksom bakom de flesta andra moderata reservationer.

Vidare har bokföringsnämnden – jag vill gärna påpeka att det skett efter det att motionen väckts i riksdagen – utfärdat anvisningar, där man i sak säger precis detsamma som motionärerna. Bokföringsnämnden bekräftar alltså behovet av anvisningar i bokföringen vad gäller särredovisning. Vi tycker att det är angeläget att peka på en brist som finns i bokföringsnämndens anvisningar. Det framhålls där att "viktiga förhållanden" resp. "händelser av väsentlig betydelse" skall redovisas. Vi tycker att det här är litet för vagt, och vi vill ha preciseringar. Vi hemställer nu att regeringen skall utfärda sådana preciseringar.

Anf. 120 MARGIT GENNSER (m) replik:

Herr talman! Det står redan i bokföringslagen angivet att man i förvaltningsberättelsen skall redovisa om väsentliga förändringar har skett i verksamheten eller om det finns anmärkningsvärda fakta att rapportera, t. ex. mycket stora skulder som är förfallna till betalning. Det är i dessa sammanhang som bokföringsnämnden har utfärdat flera anvisningar. Sådana fall skall alltså redovisas. Vad herr Silfverstrand vill är däremot att en särredovisning skall ske i alla företag.

Vad sedan gäller frågan om kontrollsystemet säger jag att vi har ett sådant

system genom vilket skatter och arbetsgivaravgifter, löneskatter, tas in, nämligen kronofogdesidans system. Jag förstår inte varför vi skulle behöva ännu ett system. Jag vänder mig mot en sådan dubbling av kontrollen. Den gör att arbetet blir tyngre för en rad företag.

Anf. 121 BENGT SILFVERSTRAND (s) replik:

Herr talman! Nu kommer kronofogdemyndigheten in i bilden igen. Låt mig bara kort säga att vi vill bespara kronofogdemyndigheten en hel del besvär. Det vore välgörande om antalet uttryckningar från kronofogdemyndigheten skulle minska och om man genom en klar, tydlig och lättillgänglig redovisning kunde få fram de uppgifter man behöver.

Låt mig citera följande ur reservationen, eftersom Margit Gennser fortfarande hävdar att detta är obehövligt:

”Som motionärerna framhåller skulle det otvivelaktigt vara till fördel för ett företags borgenärer om en öppen redovisning kom till stånd när det gäller omständigheter som är av betydelse vid bedömningen av företagets kreditvärdighet. Utskottet har därför förståelse för syftet med motionen.”

Om man har förståelse för syftet med motionen, begriper jag inte varför man lägger ned så mycken tid på invändningar, som i sak är dåligt underbyggda.

Jag kan avslutningsvis peka på den norska lagstiftningen på det här området. I Norge är man redan i dag skyldig att ange de anställdas källskatt, oavsett om den är upplupen eller ej, samtidigt som bokslutet på tillgångssidan redovisar att täckning för att betala denna källskatt finns.

Jag säger än en gång att jag som motionär och som företrädare för den socialdemokratiska majoriteten i lagutskottet är fullt tillfreds, om regeringen i ett inledningsskede lägger fram ett förslag som innebär att skatter och avgifter skall uppges var för sig under begreppet kortfristiga skulder i redovisningen.

Tredje vice talmannen anmälde att Margit Gennser anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 122 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Det förefaller som om Bengt Silfverstrand smittats av Jörn Svenssons friskhet. Han tycks tro att när man upprepar felaktigheter eller otydligheter med kraft och aggressivitet blir de sanningar.

Jag vill än en gång, även om den föregående replikväxlingen delvis har sysslat med det, litet granska grunderna för motionen. Jag menar nämligen att den visar alldeles entydigt på både misstro och illvilja från socialdemokraternas sida mot företagarna här i landet. Man skulle kunna tro att motionärerna och utskottet inte riktigt förstår vad de talar om och tyvärr inte heller bokföringsnämnden, Bengt Silfverstrand. Jag känner till Bengt Silfverstrands intresse för redovisningsfrågor och vågar inte tro att det är fråga om okunskap, utan det måste vara någonting annat. Det sägs nämligen

att den begärda särredovisningen skulle innebära så mycket gott. Margit Gennser har påpekat att den bara skulle komma att vara till nytta ungefär fem sex månader efter bokföringsårets slut. Redan detta innebär en oerhörd försvagning av den åberopade grunden till motionen. Men mycket viktigare är – och det vet Bengt Silfverstrand och även utskottsmajoriteten – att redan den nuvarande redovisningen innehåller tillräcklig information för att man skall kunna dra de slutsatser som Bengt Silfverstrand och utskottsmajoriteten tycker är så viktiga. I årsredovisningen skall ju anges hur många anställda företaget har och vilken omsättning företaget haft under det gångna året. Det fordras inte mycket skarpsinne, Bengt Silfverstrand, för att reda ut vad som är en rimlig och normal volym av oregrerade arbetsgivaravgifter, källskatter och andra utskylder, eller en normal volym av leverantörsskulder.

Bengt Silfverstrand talade varmt om revisorernas roll och hur mycket vi kan lita på dem. Vi har förut här i kammaren debatterat den frågan, och jag vet att revisorerna i Sverige har en ovanligt hög ambitionsnivå. Vi har en långt avancerad revisorsetik, som garanterar intressenterna i de svenska företagen en utomordentligt rik information om dessa företag.

Det finns en omständighet som är så egendomlig att jag vågar dra slutsatsen att det finns en annan grund för den här motionen än den som åberopas. Det är den att motionärerna själva skriver att de är beredda att acceptera att bokföringsnämnden skall vara den som reglerar hur det hela skall gå till. Jag citerar precis vad som står, så att jag inte får kritik: "Vi är medvetna om att avgränsningsproblem kan uppstå och vill understryka att de tidsgränser som blir aktuella inte får sättas för snävt. Det bör ankomma på bokföringsnämnden att utforma närmare detaljbestämmelser."

Vad bokföringsnämnden än säger så anser den i varje fall att en särreglering inte behövs, utan man bör vara tillfredsställd med de anvisningar som utgivits av bokföringsnämnden. Det är egendomligt att motionärerna och utskottsmajoriteten inte följer sina egna råd hur problemet skall lösas, nämligen genom bokföringsnämndens anvisningar.

Det finns en mening i utskottsmajoritetens skrivning som verkligen avslöjar vad det är fråga om. Utskottsmajoriteten skriver: "I sammanhanget bör också framhållas att det i många fall kan vara svårt för ägarna till ett företag att överblicka företagets ställning om i redovisningen någon skillnad inte görs mellan förfallna och ännu inte förfallna skulder."

Vad utskottsmajoriteten säger är ju ingenting annat än att man påstår att våra svenska företagare helt enkelt inte har en aning om vad de sysslar med. Man tycks vilja framhålla att de svenska företagarna är något slags lallande skara som inte vet när skulderna förfaller. Bengt Silfverstrand, deras skuldernas förfalldagar kan för dem vara en fråga om hela framtiden. Både Bengt Silfverstrand och utskottsmajoriteten kan vara helt förvissade om att våra svenska företagare har helt klart för sig vad det gäller. Det är inte för deras skull det här behövs – nej.

Jag tycker att jag med dessa argument kunnat visa att det finns en annan grund bakom socialdemokraternas uppträdande än den åberopade, nämligen den att man helt enkelt vill rikta udden mot de svenska företagarna. Man

vill på detta sätt, liksom på så många andra sätt som vi fått uppleva i den här riksdagen – det har jag frapperats av även om jag inte har varit här särskilt länge – göra allt som är möjligt för att försvåra för de svenska företagarna.

Är möjligen den här motionen och dess utskottsbehandling för den socialdemokratiska utskottsmajoriteten en del av en strategi för att knäcka de svenska företagarnas vilja till företagande och utveckling, till förmån för ett annat, hett eftersträvat ägande av de svenska företagen?

Anf. 123 BENGT SILFVERSTRAND (s):

Herr talman! Jag noterar att Nic Grönvall sade att han inte hade varit i riksdagen så länge. Jag har därför den största förståelse för att han mot den bakgrunden inte har följt vare sig den här diskussionen eller socialdemokraternas inställning när det gäller företagsamhet.

Det är ändå att göra sig till en stor demagog att försöka blanda in inställningen till företagsamheten i detta begränsade förslag om att göra redovisningen mer överskådlig och lättillgänglig. Om vi nu håller oss till företagen kan vi konstatera att väldigt många är underleverantörer och s. k. borgenärer till företag. Och eftersom skatter och avgifter har bättre förmånsordning innebär det i de fall som jag har redovisat – och som också de moderata reservanterna har bekräftat att de existerar – att många borgenärer skulle vinna på att få en bättre överblick över ett företags ekonomiska situation. Det är denna begränsade räckvidd som förslaget har. Man skall alltså inte lägga in någonting mer i det.

Jag noterar med glädje att Nic Grönvall i motsats till Margit Gennser hyser förtroende för revisorerna. Om man först säger att företagen kommer att kringgå den här bestämmelsen bekräftar man från moderat håll därmed att många företag strävar efter att icke ge en rättvisande bild, exempelvis genom att ta upp lån för att ge en annan föreställning om den ekonomiska situationen än den verkliga.

Om ni hyser förtroende för vår revisorskår – och där är vi tydligen överens – måste vi väl ändå utgå ifrån att revisorerna och också bankerna kommer att se till att den här verksamheten inte får särskilt stor omfattning.

Allra sist vill jag säga att det inte är fråga om att i ett inledningskede skapa en allmän regel om att alla skulder nödvändigtvis behöver särredovisas om de är förfallna men inte betalade, utan låt oss börja med det mest närliggande: arbetsgivaravgifter och skatter. Det kan rimligen inte vara någon praktisk svårighet att genomföra ett sådant förslag.

Anf. 124 NIC GRÖNVALL (m):

Herr talman! Jag har inte så lång erfarenhet från riksdagen, men jag har faktiskt lång erfarenhet från företagsamhetens liv. Och detta är väl förmodligen grunden till att Bengt Silfverstrand och jag ser på de här problemen på olika sätt.

Inget i vad Bengt Silfverstrand kan anföra styrker att det hett eftersträvalde målet skulle vara att företagens borgenärer skall få tidig och bättre

information genom denna egendomliga strävan att särredovisa förfallna och icke förfallna skulder.

Inom företagsamheten förekommer det att det finns ett förtroende mellan parter som samarbetar. Ett mycket vanligt förhållande är att det finns stort förtroende mellan ett företag och dess leverantörer. Det förtroendet tar sig ibland uttryck i att en leverantör medger förlängd kredit. Hur skall sådana förhållanden redovisas, Bengt Silfverstrand? Skall det vara en särskild stjärna för "förfallen, men behöver inte betalas", eller vad skall det stå i årsredovisningen? Tänk om ni socialdemokrater kunde förstå att företagare och deras revisorer tillsammans fyller en viktig samhällsfunktion under allt det samhällsansvar som krävs av dem. Då skulle de slippa alla dessa särregler och denna starka känsla av att ni riktar udden av samhällsapparaten mot dem.

Anf. 125 MARGIT GENNSER (m):

Herr talman! Jag förstår inte att Bengt Silfverstrand har fått för sig att jag inte hyser vördnad och respekt för revisorskåren. Det gör jag visst. Jag har samarbetat med revisorer. Jag sitter själv som ordförande i ett aktiebolag.

Men de argument jag har tagit upp i kammaren har jag fått serverade av representanter för FAR och för godkända granskningsmän. Det var just de som framhöll dessa saker vid en hearing i lagutskottet. Jag måste säga att den text som finns i utskottsbetänkandet är majoritetens skrivning. Frågan gick alltså inte på remiss till bokföringsnämnden, utan det var en hearing. Utskottsmajoriteten har i sin skrivning tolkat det som kom fram vid hearingen på ett litet annat sätt än vad jag har gjort. Vi har skrivit det vi hörde vid hearingen i vår reservation.

Överläggningen var härmed avslutad.

Lagutskottets betänkande 27

Mom. 1 (friköps- och förköpsrätt för jordbruksarrendator)

Utskottets hemställan bifölls med 205 röster mot 70 för reservation 1 av Per-Olof Strindberg m. fl.

Mom. 2 (rätt till friköp av tomtmark)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 2 av Per-Olof Strindberg m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 3 (rätt till överlåtelse av jordbruksarrende)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 3 av Per-Olof Strindberg m. fl., bifölls med acklamation.

Lagutskottets betänkande 34

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Onsdagen den
27 april 1983

*Vissa upphovs-
rättsliga frågor
vid spridning av
TV-program*

Mom. 2 (viss ändring i bokföringslagen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservationen av Per-Olof Strindberg m. fl., bifölls med acklamation.

17 § Vissa upphovsrättsliga frågor vid spridning av TV-program

Föredrogs lagutskottets betänkande 1982/83:31 om vissa upphovsrättsliga frågor vid spridning av TV-program.

Anf. 126 HELGE HAGBERG (s):

Herr talman! I lagutskottets betänkande 31 har utskottet behandlat en motion, som Evert Hedberg och jag har väckt under allmänna motionstiden. Den gick ut på att vi lagstiftningsvägen skulle lösa upphovsmannarättsliga frågor när det gäller att vidareända TV-program.

Under behandlingen i utskottet av denna motion har dock avtal träffats mellan parter som är berörda av sådan vidareändning av TV-program. Det här är ett gammalt önskemål, som således synes komma att uppfyllas på ett kanske något annat sätt än vi tänkte oss när vi skrev motionen.

Frågan är dock om avtalet är så bindande att det täcker in alla TV-program, t. ex. program som är inspelade tidigare i TV. Gäller uppgörelsen i avtalet retroaktivt? Det är en fråga man kan ställa.

En annan fråga som man också kan resa i sammanhanget är: Gäller avtalet alla program som sänds i TV – nyhetsprogram, teater, musik osv.? Det står något antytt om detta i utskottsbetänkandet. Men vi vet inte riktigt detta, och därför ställer jag frågan till företrädare för lagutskottet.

Det är viktigt att vi får en lösning på de här frågorna, så att t. ex. svenskar som vistas kortare eller längre tider utomlands får möjligheter att följa svenska program på de ställen i utlandet där de befinner sig, men också så att vi får vidareända sådana program i Sverige i undervisningssyfte, t. ex. i skolor, på ålderdomshem, osv. Det är viktigt att avtalet, som tydligen är provisoriskt, kommer att omfatta alla dessa möjligheter. Jag hoppas att någon företrädare för utskottet har möjlighet att ge svar på dessa frågor.

Anf. 127 LENNART ANDERSSON (s):

Herr talman! Jag delar Helge Hagbergs uppfattning att det avtal som nu har träffats är en mycket viktig del i de samlade avtal som är en förutsättning för att de olika TV-programmen i fortsättningen skall kunna distribueras. Det avtal som utskottet talar om i slutet av betänkandet gäller för anställda inom Sveriges Television AB. Det är den sista pusselbiten, som är mycket viktig. Men tidigare har en rad andra avtal träffats, och jag skall nämna några exempel.

Bl. a. finns det ett avtal mellan Teatrarnas riksförbund och Svenska teaterförbundet om exploatering av TV-program i form av videogram m. m. Vidare finns det ett riksavtal mellan Teatrarnas riksförbund och Svenska musikerförbundet avseende bestämmelser för radio- och TV-företagen. Det

gäller för tillfälligt anställda musiker och kontorister. Ett tredje exempel är ett filminspelningsavtal mellan Svenska film- och biografföreningen och Teatrarnas riksförbund å ena sidan och Svenska teaterförbundet å andra sidan avseende filmproducenters frilansengagemang av regissörer m. fl. grupper.

Jag kan då ge följande svar på Helge Hagbergs frågor.

Jag har fattat innebörden av samtliga de här avtalen på det sättet att även tidigare TV-program nu skall kunna distribueras. Det gäller såväl teater- och musikprogram som andra program. Programmen skall kunna visas bl. a. på skolor, ålderdomshem och andra institutioner.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölles.

18 § Studiestöd

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:19 om studiestöd (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 128 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:19 behandlar utbildningsdepartementets anslagsfrågor beträffande studiestöd och uppftar till behandling också ett antal motionsyrkanden om studiesociala frågor.

Till betänkandet har fogats elva reservationer, varav sex från moderata samlingspartiets ledamöter i utskottet samt en gemensam moderat-center-reservation. Jag kommer i mitt anförande att begränsa mig till dessa sju reservationer.

Herr talman! Det är oerhört viktigt för Sveriges framtid att unga människor är villiga att satsa på en god utbildning. De studerande vid våra högskolor lever i dag emellertid under knapphetens kalla stjärna, och detta är till men för rekryteringen till heltidsstudier, som kräver lång studietid. Värdet av studiemedlen har inte följt den allmänna standardutvecklingen utan har reellt sett minskat. För att i dag över huvud taget klara sin ekonomi måste de unga högskolestuderande oftast ha ett förvärvsarbete vid sidan av studierna. Detta kan vara till nackdel både för den enskilde och för samhället. Under rådande arbetsmarknadsförhållanden är det inte heller lätt för de unga att hitta ett feriearbete. Många högskolestuderande uppfattar i dag sin ekonomiska situation som mycket besvärlig.

Vi i moderata samlingspartiet anser det vara angeläget att höja studiemedlens totalbelopp. Redan i samband med 1982 års budgetproposition framförde vi förslag om en höjning av totalbeloppet till minst 155 % av basbeloppet. Riksdagen avvisade emellertid detta förslag.

Utvecklingen har sedan dess ytterligare understrukt behovet av förbätt-

ringar av studiemedlen. Centrala studiestödsnämnden har föreslagit att studiemedlens totalbelopp bör höjas från 142 % till 145 % av basbeloppet.

Vi moderater anser att totalbeloppet bör höjas väsentligt. För att det inte skall leda till långsiktiga kostnadsökningar bör bidragsdelen avskaffas och studiemedlen i sin helhet vara återbetalningspliktiga. Det är att notera att bidragsdelen om 2 178 kr. per år vid heltidsstudier i dag utgör mindre än 8 % av totalbeloppet mot ursprungligen ca 25 %. Vi menar därför att bidragsdelens rekryterande effekt numera är mycket liten.

Det nuvarande studiefinansieringssystemet bör enligt vår mening på sikt omprövas i sin helhet. Möjligheten att låta bankväsendet överta långivningen mot någon form av statlig borgen bör analyseras.

Vi beklagar att socialdemokraterna i utskottet inte velat diskutera frågan om en höjning av studiemedelsbeloppet. Man hänvisar till uppräknningen av basbeloppet. Men även om hänsyn till tilläggsbeloppet i basbeloppet på 300 kr. tas, så har en reell försämring av studiemedelsbeloppet skett, inte minst på grund av devalveringseffekten.

Herr talman! Vi moderater i utskottet ansluter oss till yrkandena i motion 560 av Ulf Adelson m. fl. och anser att regeringen bör få i uppdrag att lägga fram förslag till ändringar i bestämmelserna om studiemedel fr. o. m. den 1 januari 1984 i enlighet med vad som föreslås i motionen.

Herr talman! Därmed yrkar jag bifall till reservation 2.

Anslaget till vuxenstudiestöd finansieras genom medel från den s. k. vuxenutbildningsavgiften, som erläggs av arbetsgivaren. Under utskottsbehandlingen har framkommit att slutregleringen av vuxenutbildningsavgiften för budgetåret 1981/82 gett ett överskott på ytterligare 20 milj. kr. i förhållande till beräkningarna i propositionen. Utskottsmajoriteten menar att dessa medel skall användas för finansiering av ytterligare 700 särskilda vuxenstudiestöd. Med hänsyn till den ekonomiska situationen finner vi moderater inte skäl att använda detta överskott för vuxenstudiestöd kommande budgetår utan anser att det bör komma statskassan till godo.

Trots den ekonomiska situationen föreslår utskottsmajoriteten – i likhet med propositionen – att timstudiestödet skall höjas från 33 kr. till 36 kr. per timme, att inkomstbidraget skall höjas från 198 kr. till 216 kr. per dag och internatbidraget från 170 kr. till 180 kr. per dygn. Vi anser oss inte kunna biträda dessa förslag. Vi föreslår i likhet med vad Per Unckel m. fl. gör i en motion att timstudiestödet skall minskas till 30 kr. per timme och inkomstbidraget till 180 kr. per dag samt att internatbidraget skall vara oförändrat.

Herr talman! Vi anser att timersättningen bör ge en rimlig kompensation för förlorad arbetsförtjänst. Dock är det enligt vår mening inte rimligt med ett timstudiestöd om 36 kr. per timme. Det är ju en betydligt högre ersättning än vad många har i timlön. Det skall väl inte vara ekonomiskt mer attraktivt att studera än att arbeta?

Utnyttjandegraden beträffande timstudiestöden har under en följd av år varit i ständigt stigande, men sedan 1981/82 har det skett en nedgång. Endast

65 % av anslaget belopp har utnyttjats. Orsakerna till detta har ännu inte analyserats, men enligt vad utskottet erfarit pågår f. n. en utvärdering av vuxenstudiestödsreformen hos centrala studiestödsnämnden. Det finns därför all anledning att i dagens läge inta en avvaktande hållning. Detta gäller också beträffande bidragen till uppsökande verksamhet på arbetsplatserna. Det uppdämda behov av kontakt och påverkan som tidigare kan ha förelegat bör nu till stor del vara tillgodosett. Vi moderater anser att en besparing med 34 milj. kr. kan göras på detta område, och vi är beredda att anvisa endast sammanlagt 7 milj. kr. för ändamålet.

Vad gäller medelsanvisningen till vuxenstudiestödet föreslår vi att 531,1 milj. kr. av de medel som tillfaller statsverket genom vuxenutbildningsavgiften får gå till finansieringen av vuxenstudiestöd under budgetåret 1983/84. Detta innebär ett i förhållande till utskottsmajoritetens förslag med 51,3 milj. kr. minskat belopp.

Härmed yrkar jag, herr talman, bifall till den moderata reservationen 5.

I reservation 7 framför vi vår mening om att en översyn av reglerna för timstudiestödet bör ske i syfte att begränsa cirkelverksamheten på arbetstid till studier som är meningsfulla och ändamålsenliga. Det finns all anledning att understryka det värdefulla i att de anställda kompletterar sin utbildning. För det stora flertalet torde det emellertid finnas goda möjligheter att göra detta under icke arbetstid. Vi anser att denna tid bör utnyttjas i första hand. Rätt till ledighet för utbildning föreligger också på arbetstid enligt gällande lagstiftning.

Avsikten är givetvis att ledigheten skall användas för meningsfulla och ändamålsenliga studier, men så sker dess värre inte alltid. Deltagandet i studieverksamheten medför ofrånkomligen störningar på arbetsplatserna genom att avbrott uppstår. Detta måste så långt som möjligt begränsas liksom onödig cirkelverksamhet. Vi anser det vara viktigt att reglerna för timstudiestödet ses över för att åstadkomma en klar begränsning av ämnesområdet i förhållande till vad som f. n. medges.

Härmed yrkar jag, herr talman, bifall till den moderata reservationen 7.

Riksdagen har tidigare fattat beslut om att lokala eller regionala organisationer av LRF, SHIO-Familjeföretagen, Sveriges Fiskares riksförbund, Handikappförbundens centralkommitté och De handikappades riksförbund skall ha rätt att kollektivt ansöka om dagstudiestödets internatbidrag. Centrala studiestödsnämnden fick i maj 1982 i uppdrag av regeringen att utreda frågan, och uppdraget har redovisats i en rapport i oktober samma år med förslag till författningsändringar. Centrala studiestödsnämnden framhåller dock att regelsystemet blir mer invecklat och administrativt krångligare än f. n. Trots detta anser vi att angelägenheten av förslaget väger tyngre än de invändningar som har framförts. Vi anser att riksdagen bör vidhålla sitt tidigare fattade beslut i detta ärende. Därmed yrkar jag bifall till den gemensamma moderat-center-reservationen 8.

I den moderata reservationen 9 upptar vi förslaget om kollektiv rekvisition

av internatbidrag. I dag fördelas de internatbidrag som söks kollektivt av de fackliga organisationerna bland medlemmarna, som själva efter genomgång-
en kurs rekviderar det i dagstudiestödet ingående internatbidraget. Det nu föreliggande förslaget om kollektiv ansökan om internatbidrag stöds av utskottsmajoriteten. Vi anser emellertid att bidraget på detta sätt förändras till sin karaktär och antar formen av ett kursbidrag till den fackliga organisationen. Vuxenutbildningsnämnderna, som fördelar bidraget, kan med detta system inte följa upp vilka personer som har utbildats med hjälp av internatbidraget. En sådan ordning måste betraktas som mycket otillfreds-
ställande.

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till den moderata reservationen 9.

I den moderata reservationen 10 följer vi upp en motion av Hans Nyhage och Inger Wickzén angående ansvaret för den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna. Vi delar helt deras uppfattning att det är naturligt att studieförbunden, som är anordnare av den studiecirkelverksamhet som den uppsökande verksamheten avser, också skall ha ansvaret för denna. Vi anser detta vara så mycket mer angeläget som det i stor omfattning i dag råder en klar diskriminering av flertalet studieförbund när det gäller möjligheterna för dem att presentera sitt utbud på arbetsplatserna och erbjuda sin service också som cirkelarrangör. Om studieförbunden får ansvaret för den uppsökande verksamheten kan den monopolställning som i betydande utsträckning råder vid anordnandet av studiecirkelverksamhet i dag brytas. En naturlig följd av detta förslag är då att studieförbunden också får uppbära de statliga bidragen för den uppsökande verksamheten.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till den moderata reservationen 10.

I reservation 5 föreslår vi att timstudiestödet bör utgå med 30 kr. per timme i stället för föreslagna 36 kr. I konsekvens med detta föreslår vi också att ersättningen sänks till 30 kr. i timmen för timersättning för grundutbildning för vuxna. Anslaget kan härigenom minskas med 7 milj. kr.

Herr talman! Jag yrkar så slutligen bifall till den moderata motionen 11.

Under detta anförande övertog talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 129 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Detta betänkande från socialförsäkringsutskottet behandlar studiestödsfrågor. Jag kommer i mitt anförande huvudsakligen att beröra centerns syn på studiemedlen. Övriga centerreservationer, som gäller bidraget till uppsökande verksamhet och ansökan om tim- och dagstudiestöd, kommer Stina Gustavsson att behandla längre fram i debatten.

Landets studerande har fått det ekonomiskt allt kärvare. Kostnaderna för mat, bostad och facklitteratur har ökat kraftigt. Alla tre är tunga utgiftsposter i en studerandes budget. Allt fler högskolestuderande måste för

att klara sin ekonomi förvärvsarbete vid sidan av studierna eller låna pengar av anhöriga. Uppsplitringen på både förvärvsarbete och studier samt oro för den egna ekonomin påverkar naturligtvis studieresultatet. Genom problemen på arbetsmarknaden har det blivit allt svårare för de studerande att få ett arbete under ferietid som kan bidra till att finansiera studierna. Avbrott i studierna av ekonomiska skäl har blivit allt vanligare. Den sociala snedrekryteringen till högskolorna har ökat. Allt färre från socialgrupp 3 söker sig till högre studier.

I förra årets budgetproposition öppnade dåvarande utbildningsministern en möjlighet till ökning av studiemedlen genom en omprioritering inom studiestödsområdet. I en första etapp föreslogs en höjning med 2 % till 142 % av basbeloppet. Riksdagen följde detta förslag.

Inför årets budgetarbete återkom centrala studiestödsnämnden med förslag om ytterligare en höjning med 3 % till 145 %. Såväl föredragande statsråd som utskottets socialdemokratiska majoritet avstyrker en höjning med hänvisning till det statsfinansiella läget och till att andra grupper har fått avstå från berättigade förbättringar. Vi anses däremot – liksom centrala studiestödsnämnden och studerandeorganisationerna – att det är rimligt att nu ta ett andra steg och höja studiemedlen till 145 % av basbeloppet. En höjning skulle förbättra de studerandes ekonomiska och sociala situation. Det skulle i sin tur leda till bättre studieresultat och därigenom till ökad genomströmning vid våra högskolor. Landets utbildningsresurser skulle användas på ett bättre och rationellare sätt. Det finns alltså också långsiktiga samhällsekonomiska skäl som talar för en höjning av studiemedlen.

Herr talman! Till sist vill jag med bara några ord beröra en motion som behandlas i detta betänkande. Larz Johansson har i motion 197 begärt att rese- och inackorderingstillägg skall kunna utgå även till elever i förberedande dansutbildning. Utskottet ställer sig enhälligt bakom syftet med motionen. Ett ärende som berör studiehjälp till elever vid förberedande dansutbildning bereds f. n. i departementet. Utskottet förutsätter att regeringen positivt prövar möjligheterna att ge ekonomiskt stöd.

Jag vill på den här punkten bara understryka vikten av att denna fråga löses på ett positivt sätt och i god tid före höstens terminsstart, eftersom den har stor betydelse för berörda familjers ekonomi och elevens möjlighet att fortsätta den förberedande dansutbildningen.

Herr talman! Med hänvisning till det anförda om studiemedlens storlek yrkar jag bifall till reservation 3 vid betänkandet.

Anf. 130 SONIA THOMASSON (vpk):

Herr talman! Utbildningen är i dagens samhälle en viktig och stor del av många människors liv, och den borde vara en rättighet för alla. Tyvärr är snedrekryteringen till den högre utbildningen än i dag stor – den har t. o. m. förvärrats. En av orsakerna till denna snedrekrytering är att det finns stora skillnader när det gäller ekonomiska förutsättningar. Ungdomar från arbetarhem har inte stora möjligheter att räkna med stöd från föräldrar och anhöriga under studietiden. Enligt en undersökning av Kaminsky 1975 var

studerande från arbetarhem mer tveksamma än andra grupper till att skuldsätta sig genom studielån.

En förutsättning för ett gott studieresultat är en dräglig studiesituation och att man inte ständigt tvingas bekymra sig för sin ekonomi och splittra sina studier med extraarbete för att kunna överleva. I motion 322 påpekar Björn Samuelson dessa förhållanden och framhåller att nivån på studiestödet måste höjas väsentligt, med den långsiktiga målsättningen att samhället skall stå för hela uppehållet under studietiden. Man kan tänka sig olika vägar att genomföra detta på – ett nytt system med studielön eller en gradvis uppjustering av gränsen för återbetalningen av studielån för att den vägen så småningom uppnå studielön för alla. Vpk vill i dagens läge – med de stora löneskillnader som finns – förorda det senare systemet. Vpk:s förslag finns också utvecklat i reservation 4 av Karin Nordlander, och jag yrkar, herr talman, bifall till denna reservation.

Vpk har också i motion 106 påtalat det orimliga i att hälften av studiemedel som utgår enligt 4 kap. studiestödslagen, dvs. studiebidrag och återbetalningsskyldigt studiemedel, läggs till den bidragsgrundande inkomsten när det gäller bostadsbidrag. Vi har alltsedan denna regel infördes för ett par år sedan motsatt oss att studiemedel räknas som inkomst. Studielån betraktas alltså som inkomst, medan exempelvis lån i bank inte betraktas på detta sätt.

Vidare föreslår vpk i motion 1284 vissa justeringar vad gäller bostadsbidrag och inkomstgränser för att möjliggöra för t. ex. studerande att bo drägligt. Civilutskottet har avstyrkt motionen med hänvisning till pågående beredningsarbete inom bostadskommittén, och socialförsäkringsutskottet intar samma ståndpunkt. Vi hävdar dock att de förändringar av nuvarande förhållanden som vpk föreslagit bör genomföras, oavsett vad man senare kommer fram till.

SFS, Sveriges förenade studentkårer, har i en skrivelse den 8 mars i år fäst uppmärksamheten på de högskolestuderandes ekonomiska situation. Det gäller främst dem som finansierar sina studier med statliga medel. De pekar i sin skrivelse bl. a. på det jag nyss berört, nämligen att studielån räknas som inkomst och att många studerande härigenom helt eller delvis går miste om sina bostadsbidrag, med de negativa följder detta får. SFS påpekar vidare att bidragsdelen av studiemedlen nu endast utgör 7,8 % – resten är alltså belopp som måste återbetalas. År 1964 utgjorde bidragsdelen 25 % av studiemedlen – en betydande försämring har alltså skett.

Yngre studerande hade fram till januari 1982 möjlighet att låna upp till 10 000 kr. till låg ränta, men i och med att det statliga bostadslånet togs bort försvann denna möjlighet. Vpk har i en annan motion föreslagit att det statliga bostadslånet skall återinföras.

Socialförsäkringsutskottet har avstyrkt motion 322 om en översyn av studiemedelssystemet med hänvisning till att det inte skulle finnas ekonomiskt utrymme. Denna motivering möter man ofta, men den rymmer inte hela sanningen. Det handlar ju också om vad som skall prioriteras.

Gemensamt för de nu aktuella vpk-yrkandena är syftet att förbättra eller

åtminstone inte försämra den studiesociala situationen för de människor som genomgår en utbildning.

Att slå vakt om de studerandes villkor är också till gagn för samhället i dess helhet. Man får en bättre genomströmning av studerande, om dessa bereds en dräglig studiesituation. Denna förbättrade genomströmning leder till att utbildningsresurser frigörs och till att antalet utbetalade studielån minskar. Dessutom kommer ju de studerande ut i yrkesverksamhet snabbare, vilket även det är samhällsekonomiskt fördelaktigt. Sedan får vi på köpet det kanske allra viktigaste – en drägligare studiesituation.

Med hänvisning till vad jag har anfört ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 4 av Karin Nordlander.

Anf. 131 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! I sitt betänkande nr 19 avstyrker socialförsäkringsutskottet folkpartiets yrkande som kräver höjda studiemedel. Motiveringen är att en höjning gjorts den 1 januari i år.

Det kan finnas anledning att utvidga historieskrivningen något. Sedan studiemedlen infördes 1965 gjordes den första reella höjningen av dessa från 140 till 142 % av basbeloppet fr. o. m. den första juli 1982. Det var en viktig markering av den dåvarande regeringen.

Enligt folkpartiets uppfattning är det nuvarande studiesociala stödet uppenbart otillräckligt. Såväl de studerandes sociala situation som kravet på att de studerande skall genomföra sina studier på avsedd tid motiverar att det nuvarande totalbeloppet för studiemedel höjs.

Centrala studiestödsnämnden hemställer i årets petita att höjningen av studiemedelsbeloppet fortsätter, från 142 till 145 % av basbeloppet. En sådan höjning kostnadsberäknades då av CSN till 72 milj. kr.

Socialdemokraterna protesterade förra året mot att en del av studiemedlen skulle räknas in i underlaget vid beräkning av bostadsbidrag. Naturligt hade då varit att biträda vår motion för att kompensera de studerande. Men här liksom i så många andra frågor har socialdemokraterna i regeringsställning en helt annan åsikt än socialdemokraterna i opposition.

Folkpartiet är berett att fullfölja den förra året inledda höjningen av studiemedlens totalbelopp och förordar att höjningen träder i kraft den 1 juli 1983. Likaså anser vi att riksdagen skall vidhålla sitt tidigare fattade beslut som innebär rätt för lokala eller regionala organisationer av LRF, SHIO-Familjeföretagen, SFR, HCK och DHR att kollektivt ansöka om dagstudiestödets internatbidrag.

I en motion med numret 1282 av Lars-Ingvar Sörenson och Jan Bergqvist behandlas den ekonomiska situationen för studerande som får studiemedel för studier utomlands. Från folkpartiets sida har vi också uppmärksammat deras situation och beklagar att utskottet inte har sett välvilligt på motionen och beslutat om översyn av studiemedelsbestämmelserna för denna grupp studerande.

Herr talman! Jag yrkar till slut bifall till reservationerna 3 och 8.

Anf. 132 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Välviljan gentemot de studerande är i år stor här i kammaren, och jag kan hålla med om ganska mycket av det som sagts om att de som studerar inte har det så gott. Jag har sagt i tidigare studiestödsdebatter – i varje fall de senaste åren – att förmodligen är de studerande den grupp i samhället som mest handgripligt känt av statens försämrade finanser.

Det är tyvärr inte heller nu möjligt att radikalt förbättra de studiesociala stöden. Statsfinanserna är alltför långt nerkörda i botten.

Helt lottlösa har ändå inte de studerande blivit. Återställandet av basbeloppets värdebeständighet och det faktum att även de studerande får ta del av samma extra basbeloppsuppräknings som pensionärerna betyder att studiehjälps- och studiemedelstagarna åter kan känna litet större trygghet för ekonomin i framtiden.

Vuxenstudiestöden, de stöd som inriktar sig på tidigare lågutbildade grupper, har under den borgerliga regeringstiden utsatts för kraftiga försämringar – helt i enlighet med vedertagna borgerliga värderingar.

Dessa stöd föreslås nu bli höjda, inte så att de realmässigt ger lika mycket som före den borgerliga tiden, men ändå så mycket att också det ger hopp inför framtiden.

Det som ändå mest förvånat mig vid årets behandling av studiestödsdelen i budgetpropositionen är de borgerliga utskottsledamöternas till synes osvikliga tro på den socialdemokratiska regeringen. Deras handlande tyder på en tilltro till och en övertygelse om att regeringen i ett huj skall bringa ordning i landets raserade ekonomi. Tilltron är så stor att de föreslår generella höjningar av studiemedlen – mycket kostsamma förslag.

Under de borgerliga åren, då de borgerliga hade absolut majoritet i denna riksdag och alltså kunde besluta som de ville, förde de inte alls fram sådana här tankegångar. De förslag som den folkpartistiske utbildningsministern förelade riksdagen i studiestödsfrågor innebar nästan uteslutande försämringar för de studerande, och några folkpartimotioner om förbättringar för de studerande har inte väckts i denna riksdag de senaste sex åren. I år föreligger dock en sådan folkpartimotion.

Centern har nu ställt sig bakom denna folkpartimotion som föreslår en höjning av totalbeloppet i studiemedelssystemet. Centern reserverar sig alltså till förmån för den motionen.

Det är verkligen ett nymornat intresse. Utskottets centerledamöter har mig veterligt de senaste sex åren knappt yttrat ett ord i studiestödsfrågorna, varken i kammaren eller i utskottet. Men välkomna åter! Det var på tiden, även om det verkar mer likt hyckleri än intresse.

Moderaternas minst sagt falska tuvhoppningspolitik i studiemedelsfrågan har jag i tidigare diskussioner haft möjligheter att påvisa och avslöja. Den politiken bör vi, för bevarande av riksdagens anseende, förbigå med så stor tystnad som möjligt. Jag skall därför inte nu kommentera den ytterligare.

Herr talman! Efter denna korta inledning skall jag gå över till att med några få ord kommentera reservationerna som bifogats utskottsbetänkandet.

I reservation 1 yrkar vpk bifall till den egna motionen 1284 och motion 1262 från moderaterna, i vilka krävs förbättringar av det inkomstprövade tillägget i studiehjälpsystemet.

Det inkomstprövade tillägget följer av hävd det statliga bostadsbidragets regler. Motioner från samma motionärer med samma ändamål har tidigare i år behandlats av civilutskottet, i dess betänkande 22. Riksdagen avslag dessa motionsyrkanden, vilket vi socialdemokrater i socialförsäkringsutskottet anser att riksdagen bör göra även med nu aktuella motioner.

Reservationerna 2 från moderaterna och 3 från centerpartisterna i utskottet har jag tidigare kort kommenterat. Moderaterna föreslår att studiemedlens totalbelopp höjs från 142 till 155 % av basbeloppet. Samtidigt vill man avskaffa den återbetalningsfria delen av studiemedlen. Centerreservationen förordar en höjning av totalbeloppet till 145 % av basbeloppet.

Moderatförslaget skulle höja kostnaderna med över 350 miljoner per år och center-folkparti-förslaget med över 80 miljoner.

I reservation nr 4 tar vpk upp en gammal fin tanke som utretts och undersökts vid många tillfällen: införande av studielön efter en översyn av studiemedelssystemet. Vid alla tillfällen man tidigare har sett på den frågan har man funnit att studielön skulle bli mycket kostsam och därtill mycket orättvist – orättvist mot dem som inte får möjlighet att utnyttja förmånen.

I reservation 5 begär moderaterna, helt i enlighet med sin vanliga avoghet mot att tidigare lågutbildade löntagare får utbildning, flera försämringar av vuxenstudiestödet. De föreslår lägre timstudiestöd, lägre inkomstbidrag och lägre internatbidrag. Nog vet moderaterna var stötarna skall sättas in – på löntagarna, naturligtvis. Utskottsmajoriteten har andra värderingar.

Utskottets centerpartister vill inte vara sämre. Även de begär i reservation nr 6 lägre timstudiestöd. Därtill yrkar de avslag på att ytterligare medel avsätts för uppsökande verksamhet. Den uppsökande verksamheten är enligt allmän bedömning helt nödvändig för att vuxenstudiestödet skall bli utnyttjat av rätt målgrupper. Utskottets socialdemokrater vill ha kvar denna viktiga verksamhet.

I reservation 7 föreslår moderaterna en översyn av reglerna för timstudiestödet, för att begränsa ämnesområdet där timstudiestöd kan utgå. Socialdemokraterna i utskottet anser att en sådan översyn är helt onödig – det finns redan en klar ämnesbegränsning.

Vid förra riksmötets behandling av vuxenstudiestödet beslutade riksdagens borgerliga majoritet att regeringen snarast skulle lägga fram ett förslag som gav LRF, SHIO, SFR och handikapporganisationerna möjlighet att kollektivt ansöka om vuxenstudiestödets internatbidrag. Den borgerliga regeringen gav sedan CSN i uppdrag att utreda hur detta skulle genomföras. CSN har pliktskyldigast genomfört detta uppdrag och har också lagt fram ett förslag. Men CSN – som har en politiskt tillsatt styrelse – förordar enhälligt att förslaget inte genomförs.

Socialförsäkringsutskottets moderater och centerpartister föreslår trots

detta i reservation 8 att regeringen skall ges i uppdrag att lägga fram förslag i frågan i enlighet med det av CSN avstyrkta förslaget.

Även vi socialdemokrater avstyrker detta förslag, men vi förordar ändå att regeringen ytterligare undersöker vilka möjligheter det finns att utan större administrativa svårigheter vidga rätten för handikapporganisationerna att göra kollektiva ansökningar.

Bl. a. för att rationalisera administrationen av studiestöden föreslår regeringen att internatbidraget skall kunna rekvireras kollektivt av de fackliga organisationerna. Detta motsätter sig moderaterna i reservation 9, utan att egentligen motivera avslagsyrkandet. Gullan Lindblad sade att dessa studier skulle förändras till sin karaktär och att det inte skulle gå att följa upp vilka som genomgått studier. Men Gullan Lindblad behöver inte alls oroa sig för detta. Det finns antingen hos studieorganisationerna eller hos fackföreningarna – förmodligen på båda ställena – förteckningar och handlingar som visar vilka som genomgått studier och fått de här ersättningarna. Det behövs ingen ytterligare dokumentation för att följa upp detta.

I reservation 10 återkommer moderaterna i utskottet med det varje år upprepade förslaget att den uppsökande verksamheten på arbetsplatserna skall skötas av studieförbunden i stället för, som nu sker, av de fackliga organisationerna på varje arbetsplats. Ett avslagsyrkande på det förslaget torde inte behöva motiveras ytterligare en gång.

För att riktigt dokumentera sitt reaktionära motstånd mot strävandena att uppnå större jämlikhet i utbildningshänseende kräver moderaterna i reservation 11 en sänkning av timmersättningen vid grundutbildning för vuxna från föreslagna 36 kr. till 30 kr. per utbildningstimme. I klartext betyder det att moderaterna vill försvåra för olyckliga analfabeter att få lära sig läsa, skriva och räkna.

Herr talman! Socialförsäkringsutskottet behandlar i det nu aktuella betänkandet ännu ett flertal motioner, många säkerligen betydligt mer värda kommentarer än dem jag nu refererat, men jag skall inte nu, med hänsyn till kammarens arbetsbelastning och till den sena timmen, kommentera fler motioner. Jag rekommenderar utskottets utmärkta betänkande för genomläsning.

Med hänvisning till vad jag sagt yrkar jag bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga bifogade reservationer.

Anf. 133 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Nej, Ralf Lindström, vi inom de borgerliga partierna hyser tyvärr ingen tilltro till den socialdemokratiska regeringen. Jag sade också i mitt anförande att vi är besvikna över att socialdemokraterna i utskottet inte haft förståelse för att det behövs en ändring av studiemedelsbeloppens storlek.

Ralf Lindström talade om tuvhoppningspolitik. Jag tycker att Ralf Lindström borde vara litet försiktigare med orden, för det har förts en betydande tuvhoppningspolitik från socialdemokratiskt håll under pågående riksmöte. Jag kan erinra om basbeloppsökningen, som numera sker bara en

gång om året. Förra riksmötet gjordes stor affär av äktamakeprövningen, som ni då ville ha tillbaka. I år sägs ingenting om detta. F. n. ligger ett ärende om kompensationsnivån för delpensionsbeloppet på riksdagens bord. Inte heller där kommer någon ändring att ske. Det är, Ralf Lindström, skillnad mellan att sitta i regeringen och ha ansvaret och att vara i opposition.

Förslaget i reservation 2 innebär inte att det behöver bli någon utgiftsökning. Inom ett miljardanslag går det att göra omfördelningar, och i det längre perspektivet är det inte meningen att det skall bli någon merkostnad, eftersom det här är fråga om återbetalningspliktiga lån.

När det gäller reservation 5 vill jag säga att det inte handlar om någon avoghet gentemot de lågutbildade. Det vi pekar på är att anslaget f. n. inte utnyttjas mer än till ca 65 %. Dessutom pågår det en utvärdering. Mot den bakgrunden borde vi i det rådande ekonomiska läget mycket väl kunna avvakta och se var behoven är störst.

I reservation 7 hävdar vi att det skall vara en klar ämnesbegränsning. Det är ingen sådan i dag. Jag vill bara erinra om att man införde valrörelsen 1982 hade kurser som syftade till att ge landet en socialdemokratisk regering. Dessa kurser blev också föremål för en dom i arbetsdomstolen.

I reservation 8 fullföljer vi ett tidigare riksdagsbeslut som fattats av en majoritet.

I vad gäller reservation 9 är det faktiskt så att den nya lagparagrafen kommer att medföra att det blir ett kursbidrag och inte ett individrelaterat bidrag. Det blir ytterligare ett ökat stöd till de fackliga organisationerna.

Sedan behöver vi inte ha någon gråtvals, Ralf Lindström. 30 kr. i timmen är ingen dålig ersättning för att gå på kurs på sin arbetstid.

Anf. 134 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Ralf Lindström välkomnade centerns "nymornade" intresse för studiestödsfrågor. Låt mig då bara påminna om att centern i regeringsställning höjde studiemedlen. Under oppositionstiden talade ju socialdemokraterna mycket om de studerandes situation, och Ralf Lindström inledde själv sitt anförande med en redovisning. Men han avslutade inte den redovisningen med att visa på konkreta resultat. Vi kan alltså konstatera att den politik som ni nu har valt innebär för de studerande bl. a. att de inte kompenseras för devalveringen och inte för momshöjningen. Om de förslag som ni har lagt fram om bl. a. höjning av oljeskatten går igenom, kommer det att påverka de studerandes hyror. Som vi ser det är det här som i andra sammanhang de sämst ställda som är i störst behov av en uppräknig. Det är av den anledningen som vi föreslår en uppräknig av studiemedelsbeloppen.

Vi har också i debatten under senare tid fått uppleva hur socialdemokraterna ställer ut fribrev åtminstone till en grupp i samhället. Jag tänker då på pensionärerna. Min fråga till Ralf Lindström blir naturligtvis: Är ni beredda att framöver ge samma löften till landets studerande som ni ger till pensionärerna?

Onsdagen den
27 april 1983

Studiestöd

Anf. 135 KENTH SKÅRVIK (fp) replik:

Herr talman! Ralf Lindström sade i sitt anförande att det under de senaste sex åren inte funnits någon motion i riksdagen från folkpartiets sida om någon höjning av studiestödet. Det är mycket möjligt att det är rätt, men vad folkpartiet var med om att besluta var att man började se till att det blev en rejäl höjning fr. o. m. den 1 juli 1982. Det är detta vi nu vill skall fortsätta fr. o. m. den 1 juli 1983. Det är inte alltid, herr talman, som det måste finnas en motion för att ett beslut skall kunna fattas. Regeringen lägger ju sina förslag i propositioner.

Tala med studenterna, Ralf Lindström! De håller säkert med folkpartiet och inte med socialdemokraterna i den här frågan.

Anf. 136 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Gullan Lindblad säger att hon inte hyser någon tilltro till den socialdemokratiska regeringen. Hur skall man kunna tro något annat än att de borgerliga har tilltro till regeringen, när de borgerliga nu plötsligt tycker sig ha pengar att satsa på de studerande, trots att de inte hade det under de senaste sex åren? Det måste vara en tilltro till att den socialdemokratiska regeringen kommer att rätta till ekonomin, så att vi får råd med detta. Jag tror och hoppas att vi är på väg åt det hållet utan att vara helt förvissad om det, för man vet ju aldrig riktigt hur ekonomins vindlingar kommer att gå. Vi är ändå nu på rätt väg, och vi börjar få förhoppningar i landet om bättre tider.

När det gäller tuvhoppning, Gullan Lindblad, tror jag inte att jag behöver dra hela den litania som jag dragit tidigare och tala om på vilket sätt moderaterna har behandlat studiemedelsfrågorna. Under åren innan vi fick borgerlig regering krävde ni varje år stora höjningar av studiemedlen. Sedan satt moderaterna ett eller två år i regeringen utan att kräva någonting i den vägen. Därefter åkte de ut ur regeringen ett år, och då krävde de höjning av studiemedlen. När de kom in i regeringen igen visade de åter inget intresse, och inga motioner väcktes. När moderaterna åkte ur regeringen före valet satte de i gång med att motionera, och det var inte små summor de då krävde.

Det är nästan för lindrigt att kalla detta för tuvhoppning. Man borde använda något ännu hårdare ord.

Gullan Lindblad säger att vi har tuvhoppat när det gäller sänkning eller inte sänkning av basbeloppet. Vi har gjort basbeloppet värdebeständigt igen, och det är kanske den viktigaste ändring som har gjorts sedan det senaste valet. Att basbeloppet åter blivit värdebeständigt skapar ett underlag för pensionerna, studiemedlen och många andra inslag i den svenska ekonomin. Det skall vi vara glada åt.

När det gäller makeprövningen är vi realistiska. Vi vet att t. o. m. vpk i den frågan satsar på de verkligt högavlönade, och vi tycker inte att det är nödvändigt att nu försöka ta strid i den frågan.

Anf. 137 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Jag vill erinra Ralf Lindström om att jag sade att våra förslag inte kostar några pengar. Det blir måhända en viss merkostnad i det första skedet vad gäller studiemedelsbeloppen, men det kan ske en omfördelning av det totala stödet, och på sikt skulle det hela återbetalas eftersom stödet ges i form av lån. Vi har bidragit med besparingar på 112,3 miljoner i det förslag som vi lagt fram, och det kan vi genomföra ganska mycket med.

Vad gäller tuvhoppningen erinrade jag om att basbeloppet numera ändras bara en gång om året. Det var det som diskussionen handlade om, och det var väldigt mycket opposition från socialdemokratiskt håll i den frågan när beslutet fattades.

Jag påminde om tre socialdemokratiska tuvhopp – inte under en följd av år, utan under innevarande riksmöte. Jag skall redovisa ytterligare ett tuvhopp, som handlar om vuxenutbildningsanslaget. Det var en väldigt opposition när den borgerliga trepartiregeringen lät en del av vuxenutbildningsbidraget gå till annan verksamhet, t. ex. till bidrag till studieförbunden. I år säger föredragande statsrådet att 89 miljoner av vuxenutbildningsmedlen skall gå till sådan verksamhet som tidigare helt har fördömts av socialdemokraterna.

Anf. 138 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Gullan Lindblad säger att det inte kostar något att höja studiemedlen. Det kostar 350 miljoner om året. Det är en reell uppgift, som vi kan lita på.

När det sedan gäller allt det andra som de borgerliga regeringarna har försämrat under åren är det inte möjligt att på ett halvår rätta till alla misstag. Det finns ingen chans att göra det, speciellt med tanke på den ekonomi som de borgerliga regeringarna har lämnat efter sig. Det bör Gullan Lindblad förstå.

Gullan Lindblad sade tidigare att det förekommit en gråtvals om de 30 kronorna i timmen. Jag tycker att 30 kr. i timmen för den som går från ett jobb, där han tjänar kanske 40–45 kr. i timmen, och börjar studera är en dålig ersättning.

Rune Backlund sade...

Anf. 139 TALMANNEN:

Denna replik får endast avse Gullan Lindblads replik.

Talmannen anmälde att Gullan Lindblad anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 140 STINA GUSTAVSSON (c):

Herr talman! Jag skall begränsa mig till att något beröra reservationerna nr 6 och 8 i det betänkande vi nu behandlar.

Reservation 6 tar upp frågan om timstudiestödets storlek och bidrag till uppsökande verksamhet samt dess planering. Denna reservation bygger på

min motion 1982/83:1809, där jag som min mening anför att höjningen av timstudiestödet ej bör ske, eftersom detta fortfarande överstiger avtalsenlig lön i många fall. Vi lever i ett ekonomiskt klimat där såväl sparsamhet som prioriteringar gör sig alltmer gällande. Därför yrkas också avslag på ytterligare medel vad gäller den uppsökande verksamheten och dess planering samt utbildning av fackliga studieorganisatörer m. m. Utskottsmajoriteten har ju inte varit lika generös mot andra studiegrupper, vilket Rune Backlund tidigare i debatten påtalat.

Reservation 8 tar upp frågan om kollektiv ansökan vad gäller dagstudiestödets internatbidrag. Föredragande statsrådet har i årets budgetproposition förordat att kollektiv ansökan skall kunna rekvireras av de fackliga organisationerna.

I motion 1982/83:1810 har jag tillsammans med Kenth Skärvik och Lars G. Ahlström föreslagit att några ytterligare organisationer skulle komma i åtnjutande av samma möjlighet. Det är handikapporganisationerna och egenföretagarorganisationerna, LRF, SHIO-F och SFR. Under föregående riksmöte begärde riksdagen, vilket tidigare påpekats här, förslag från regeringen om rätt till kollektiv ansökan om internatbidrag för såväl egenföretagarorganisationer som handikapporganisationer. Centrala studiestödsnämnden redovisade också i oktober förra året ett förslag till författningsändringar.

Utskottet har ställt sig positivt till att låta handikapporganisationerna få möjlighet till kollektivt ansökningsförfarande. Däremot är utskottsmajoriteten kallsinnig när det gäller egenföretagarnas organisationer. Man har ju, såvitt jag förstår, redan tidigare accepterat enskilt ansökningsförfarande för egenföretagare. Vi motionärer är inte ute efter någon principiell ändring av rätten till studiestöd eller ökade statsutgifter. Vi anser i stället att det skulle bli en förenkling för de handläggande myndigheterna – precis det som utskottsmajoriteten förordar för de fackliga organisationerna. Vad är det som gör att det blir lättare för fackföreningarna att ansöka kollektivt men krångligare för egenföretagarorganisationerna?

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna nr 6 och 8 i socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:19.

Anf. 141 RALF LINDSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag skall kommentera det kollektiva ansökningsförfarandet för företagorganisationerna. Frågan om företagorganisationernas möjlighet att få pengar genom vuxenstudiestöd har många gånger diskuterats här i kammaren. Vuxenstudiestödet kom ju till efter utredningar och förslag från de fackliga organisationerna TCO och LO och är avsett att ge medlemmarna utbildningsstöd. Det är medlemmarna som genom avdrag på sina löner betalar hela vuxenstudiereformen. Egenföretagarna vill tydligen inte vara med och betala. Då tycker vi inte att vi skall underlätta för dem att få pengar av löntagarnas medel.

Jag väntar mig en motion från centerpartiet och kanske också från folkpartiet om att även egenföretagarna skall betala avgifter till vuxenut-

bildningsfonden. Då tycker jag att vi kommer i en annan situation och har betydligt lättare att diskutera frågan.

Nr 131

Onsdagen den
27 april 1983

Anf. 142 ANNA LINDH (s):

Herr talman! Jag tänkte också ta upp studiestödet; jag har en motion som behandlas i det här betänkandet.

Det studiestödssystem vi har i dag har funnits i nära 20 år. Undersökningar har visat att studiestödet har haft mycket stor betydelse, både för rekryteringen till högskolan och för möjligheterna att lyckas med högskolestudierna. I dag är det närmare 90 % av dem som studerar heltid på statliga högskolor som utnyttjar studiemedel i någon form. En helt färsk undersökning från Göteborg visar att tillgången till studiemedel är mycket viktigare än några andra undersökta faktorer för möjligheten till studieresultat. Framför allt är studiemedel viktigt för dem som kommer från lägre socialgrupper, och studiestödet har haft en klart utjämnande verkan mellan socialgrupperna.

Det var alltså en mycket viktig reform man genomförde på 1960-talet, men frågan är hur den i dag tillgodoser de krav som den då skulle uppfylla.

I dag har vi mångdubbelt fler studerande som utnyttjar systemet, och vi har en helt annan ålderssammansättning på de studerande. Många kommer till studierna från ett förvärvsarbete, och en stor grupp har barn.

När studiemedelssystemet fastställdes uttalade riksdagen att det skulle vara både värdebeständigt och standardbeständigt.

Värdebeständigheten har man lyckats upprätthålla genom anknytning till basbeloppet, men standardbeständigheten är det sämre med. De standardlyft som andra grupper fick under 1960- och 1970-talen fick de studerande inte del av. Jag tror att detta är viktigt att komma ihåg, när man nu diskuterar återhållsamhet och nedskärningar för andra stora befolkningsgrupper.

I dag vet vi att många studerande har en mycket låg levnadsstandard; det har redan berörts här i dag. Beräkningar visar att nästan 40 % av de ungdomar mellan 19 och 24 år som studerar på heltid lever under existensminimum. Det leder naturligtvis till stora problem.

Ett problem som redan berörts är att så många arbetar vid sidan om studierna. Det leder till både fördröjda studier och studieavbrott, vilket innebär minskad genomströmning och högre kostnader för samhället. Men ett kanske ännu större problem är att ett urholkat studiestöd hotar att öka den sociala snedrekryteringen. Vi vet att vi redan i dag har en mycket kraftig social snedrekrytering, och jag tänker, om jag hinner, komma tillbaka till det problemet vid en senare debatt här i afton.

Studiemedlen är ofta avgörande för att studerande från ekonomiskt svaga och studieovana miljöer skall våga börja på högskolan. Går det inte att klara sig på studiemedel blir framför allt de grupperna avskräckta.

En stor grupp av de studerande bor kvar i föräldrahemmet även under studietiden, förmodligen främst på grund av problem att klara sig ekonomiskt annars.

De som inte har föräldrar som delvis kan försörja dem får naturligtvis en svårare situation, och detsamma gäller dem som inte har föräldrar på

Studiestöd

studicorten. Även den geografiska snedfördelningen hotar alltså att öka om studiemedlen inte upplevs som tillräckliga. Redan i dag är den geografiska fördelningen ganska sned; det är t. ex. dubbelt så vanligt att påbörja högskolestudier i Uppsala län som i Gotlands län.

Det är inte bara totalbeloppet som är otillfredsställande lågt i dag. Bidragsdelen var, när studiestödssystemet infördes, 25 %. I dag är den 7,6 %. Näst Island har Sverige det lägsta studiebidraget i samtliga nordiska länder. Det innebär avsevärda studieskulder, ca 120 000 kr. för studerande på längre utbildningar, och återbetalning skall ske om inkomsten överstiger 3,5 basbelopp.

Det här kan leda till att amorteringarna blir ekonomiskt tunga att bära, och man borde se över möjligheten att relatera återbetalningarna mer till inkomsten samt höja återbetalningsgränsen.

Återbetalningssystemet hotar också att öka den sociala snedrekryteringen, eftersom rädslan för skuldsättning är störst hos ekonomiskt svaga och studievana. Det märks bl. a. i att en allt större del endast utnyttjar bidragsdelen. Togs bidragsdelen bort skulle det förmodligen ha en psykologiskt avskräckande effekt på många.

Mot den bakgrunden kan det inte vara riktigt att, som moderata samlingspartiet föreslår, ta bort bidragsdelen fullständigt, utan det skulle tvärtom vara en klar försämring för de studerande.

Herr talman! Jag har förundrats över de borgerliga reservationerna.

Under de borgerliga regeringarna

ändrades reglerna för basbeloppsräkning så att studiemedlen minskade, började halva studielånet räknas som inkomst vid bostadsbidragsberäkningen,

höjdes uppräkningsen av studieskulden från 3,2 % till 4,2 % per år – retroaktivt,

halverades barntillägget vid deltidsstudier,

skärptes kraven på studieresultat,

minskade den generella rätten till studiemedel från 16 till 12 terminer och

infördes en speciell SJ-avgift

beroende på olika besparingar som gjordes.

Nu, ett halvår efter regeringsskiftet, kräver ni förbättringar av studiemedelssystemet. Det är inte speciellt trovärdigt.

Herr talman! Jag ville med min motion aktualisera de här frågorna, och jag ville också att studiestödsutredningen, tillsatt av socialdemokraterna och avskaffad av de borgerliga, skulle återuppta sitt arbete för att komma med förslag till förbättringar. Enligt utskottet skall ytterligare nedskärningar av studiestödet inte göras, utan man skall se över möjligheterna att förbättra situationen genom omprioriteringar. Arbetet pågår både i utbildningsdepartementet och i CSN.

Jag kan t. v. nöja mig med detta, men jag hoppas att utskottet fortsätter att bevaka de här frågorna och att man snart kommer tillbaka även med förslag till höjningar av det totala studiestödet.

Anf. 143 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Jag hoppas lika mycket som Anna Lindh att det skall bli möjligt att förbättra för de studerande. De har det besvärligt, och i år kommer de inte att få någon väsentlig förbättring. Sådana förändringar innehåller inte det här betänkandet.

Jag tog till orda mest för att Rune Backlund och Kenth Skårvik yvdes över att de borgerliga höjde studiestöden 1982. Visst gjorde de det, men först efter det att man hade sänkt dem. De sänkte basbeloppet, vilket betydde att de studerande fick betydligt lägre ersättning än tidigare. Sedan höjde man studiemedlens totalbelopp från 140 % till 142 %, alltså ungefär 1,5 %. Jag har inte räknat ut det exakt, men förändringen gav ingenting i slutänden till de studerande. Och skulle vi ha haft kvar den beräkning av basbeloppet som vi hade innan den socialdemokratiska majoriteten i riksdagen ändrade den vid årsskiftet skulle de studerande varje år ha fått sin standard och sina meritlån sänkta på grund av att basbeloppet inte följt med i utvecklingen.

Anf. 144 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Till Anna Lindh vill jag säga att en bidragsdel som är 2 178 kr. per år vid heltidsstudier knappast kan bedömas vara av någon betydelse för rekryteringen till studier. Många studerande som jag har talat med anser att det bidraget kan man både ha och vara utan och att huvudsaken är att man får så mycket pengar nu att man kan leva av dem. Det kan man med vårt förslag.

Basbeloppshöjningen har icke återställt studiemedlen till en bättre nivå med tanke på devalveringseffekten. Om nu de borgerliga regeringarna var så dåliga, hade det väl varit på sin plats att socialdemokraterna följde de borgerliga förslagen i utskottet i stället.

Anf. 145 KENTH SKÅRVIK (fp):

Herr talman! Jag vill bara för min del konstatera att i regeringen såg folkpartiet till att det blev en rejäl höjning av studiemedlen. I opposition fullföljer vi våra förslag konsekvent med motioner i denna fråga.

Anf. 146 ANNA LINDH (s):

Herr talman! Till Gullan Lindblad vill jag bara säga att en allt större del av de studerande väljer att enbart ta ut bidragsdelen just av rädsla för att sätta sig i skuld. Även om bidragsdelen bara är drygt 2 000 kr. betyder den mycket för de studerande i dag.

Anf. 147 RALF LINDSTRÖM (s):

Herr talman! Om Kenth Skårvik är så säker på att det var en reell höjning måste han också veta hur stor den var. Säg hur mycket det är i procent. Jag gissar att det inte blir något att tala om.

Anf. 148 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! En bidragsdel på ett par tusen kronor om året är relativt ovidkommande. Det är viktigare att vi har en sådan ekonomisk politik och skattepolitik i detta land att det lönar sig för de studerande att satsa på studier och att de har något att se fram emot. De måste veta: När jag är klar, får jag så mycket pengar i min hand att jag verkligen kan betala tillbaka lånet. – Det kan de inte med dagens skattepolitik.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 8 (inkomstprövat tillägg)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 15 för reservation 1 av Karin Nordlander.

Mom. 11 (studiemedlens belopp)

I kontrapositionsvoteringen biträdades reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl. med 71 röster mot 57 för reservation 3 av Gösta Andersson m. fl. 153 ledamöter avstod från att rösta.

Utskottets hemställan, som i huvudvoteringen ställdes mot reservation 2 av Nils Carlshamre m. fl., bifölls genom votering med uppresning.

Mom. 14 (översyn av studiemedelssystemet)

Utskottets hemställan bifölls med 266 röster mot 15 för reservation 4 av Karin Nordlander.

Mom. 16 (timstudiestöd)

Reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. i motsvarande del, som ställdes mot reservation 6 av Gösta Andersson m. fl. i motsvarande del, antogs till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 156 röster mot 67 för reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. i motsvarande del. 58 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 17 (dagstudiestödets storlek)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. i motsvarande del, bifölls med acklamation.

Mom. 18 (bidrag till uppsökande verksamhet och till planering m. m.)

Efter ställda propositioner på bifall till
dels utskottets hemställan,
dels reservation 5 av Nils Carlshamre m. fl. i motsvarande del och
dels reservation 6 av Gösta Andersson m. fl. i motsvarande del
bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 20 (översyn av reglerna för timstudiestöd)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 7 av Nils Carlshamre m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 21 (kollektiv ansökan om tim- och dagstudiestöd)

Utskottets hemställan bifölls med 154 röster mot 127 för reservation 8 av Nils Carlshamre m. fl.

Mom. 22 (rekvisition av internatbidrag)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Nils Carlshamre m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 23 (ansvar m. m. för uppsökande verksamhet på arbetsplatser)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Nils Carlshamre m. fl., bifölls med acklamation.

Mom. 25 och 26 (timersättning vid grundutbildning för vuxna samt medelsanvisning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 11 av Nils Carlshamre m. fl., bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Försäkringsrätterna

Föredrogs socialförsäkringsutskottets betänkande 1982/83:20 om anslag till försäkringsöverdomstolen och försäkringsrätterna (prop. 1982/83:100 delvis).

Anf. 149 NILS SVENSSON (s):

Herr talman! Frågan om inrättande av en ny försäkringsrätt har tidigare behandlats av riksdagen. Vi är några socialdemokratiska ledamöter från Malmö som i motion 1982/83:570 på nytt har krävt att en fjärde försäkringsrätt skall inrättas och placeras i Malmö. Den skulle omfatta Skåne och Blekinge, ett område med ca 1,2 miljoner invånare.

När man studerar målbanserna vid försäkringsrätterna, ger det vid handen att balanserna har minskat under det senaste året. Det är naturligtvis en positiv utveckling. Ser man till det område som vi föreslår skulle omfattas av en ny försäkringsrätt – alltså Skåne och Blekinge – fanns där den 18 april i år 3 365 icke avgjorda ärenden. Av dessa var ca 15 % minst tre år gamla och ca 45 % minst två år gamla. Trots den förstärkning som gjorts vid försäkringsrätterna är eftersläpningen stor i detta område.

Detta visar att situationen inte är tillfredsställande. För en försäkrad, som har anfört besvär över en kassas beslut, är det ju högst otillfredsställande att

få vänta i flera år på en dom från försäkringsrätten.

Enligt uppgifter som jag har fått från försäkringskasseshåll har man där den uppfattningen att antalet omprövningsärenden har ungefär samma omfattning som besvärärendena hade före 1982. Det har således inte blivit färre ärenden att handlägga. Det som egentligen har inträffat är att man har flyttat den första besvärinstansen till centralkontoren på försäkringskassorna. Där skall omprövningen handläggas, och man kan inte värja sig för tanken att det för tjänstemännen på försäkringskassorna måste vara mycket svårt att göra avsteg från de tidigare ställningstaganden som kassan har gjort, således när första beslutet fattades. Man kan därför anta att en stor del av dessa omprövningsbeslut kommer att överklagas.

De ansvariga inom kassorna menar att besvären till försäkringsrätterna kommer att öka, när de försäkrade har kommit underfund med att omprövningen inte gav det resultat som de önskade. Man uppfattar således de nuvarande låga siffrorna som en förskjutning av besvärärendena. Den positiva effekten av omprövningsförfarandet skulle alltså vara något av en övergångsföreteelse.

När det gäller försäkringsrätternas uppgifter framöver vill jag peka på ett par områden, som kan medföra att det blir en större arbetsbelastning. Jag tror att försäkringsrätterna kommer att få ta hand om allt svårare ärenden. Det för med sig att handläggningstiderna blir längre, vilket då skulle göra att avverkningstakten kommer att minska.

Det andra området som jag vill peka på gäller domskälen. Där kommer så vitt jag förstår försäkringsrätterna att bli tvingade att utveckla domskälen på ett bättre sätt än f. n. – detta som en följd av omprövningsförfarandet vid kassorna. I dag är det många domar som saknar egentlig beskrivning av domskälen.

Nu redovisas i utskottets betänkande att måltillströmningen till försäkringsrätterna har minskat och att man skall avvakta den fortsatta utvecklingen av målbalanserna, innan man beslutar om resursförstärkningar. Vi motionärer anser att det trots de förbättringar i målbalanserna som har uppvisats föreligger ett behov av en fjärde försäkringsrätt med placering i Malmö. Vi har också stöd bland de försäkringskassanställda, som menar att effekten av omprövningsförfarandet är en övergångsföreteelse. De förhållanden som den aktuella och förväntade situationen vid försäkringsrätterna uppvisar är också ett stöd för vårt krav. Vi kommer därför att även fortsättningsvis noga följa utvecklingen och här i riksdagen på nytt aktualisera denna fråga.

Anf. 150 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Nils Svensson har naturligtvis alldeles rätt när han säger att ärendebalanserna i försäkringsrätterna har varit oacceptabelt stora. Så är det ju. Det har naturligtvis inte varit bra. Men i betänkandet påpekar utskottet att riksdagen under våren 1982 beslöt om ett flertal åtgärder i syfte att minska ärendebalanserna. Dessa åtgärder innebär bl. a. ett utvidgat omprövningsförfarande i försäkringskassorna, överflyttning av vissa målgrupper till de

allmänna förvaltningsdomstolarna, förenklingar och rationaliseringar i försäkringsrätternas arbetsmetoder och ändringar i försäkringsrätternas domförhållningsregler.

Dessa åtgärder har medfört en påtaglig minskning av måltillströmningen till försäkringsrätterna under det senaste halvåret. Det innebär att ärendebalanserna nu minskar successivt.

Mot denna bakgrund anser utskottet att det finns alla skäl att avvakta den fortsatta utvecklingen av målbanserna vid försäkringsrätterna, innan riksdagen beslutar om någon ytterligare resursförstärkning.

Herr talman! Jag yrkar med hänvisning till det anförda bifall till utskottets hemställan.

Överläggningen var härmed avslutad.

Utskottets hemställan bifölls.

20 § Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1982/83:23 om vissa för grundläggande högskoleutbildning gemensamma frågor, m. m. (prop. 1982/83:100 delvis).

Punkt 1

Högskoleutbildningen

Anf. 151 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Jag ser att utbildningsministern finns i kammaren. Det tycker jag är bra, för de frågor som vi i kvällens sena timmar skall behandla är av stor vikt för det svenska utbildningsväsendet. Jag tänker då alldeles speciellt på högskolans antagningssystem, som kommer att utredas. Oppositionens synpunkter på den frågan är väl värda att beakta.

Till utbildningsutskottets betänkande 1982/83:23 om vissa för grundläggande högskoleutbildning gemensamma frågor har fogats tre moderata reservationer. Den första reservationen rör riktlinjerna för översyn av tillträdessystemet för högskoleutbildning.

Principerna för tillträde till utbildning inom högskolan lades fast av riksdagen 1975. En av huvudprinciperna för högskolereformen var att bredda rekryteringen till högskolan. Detta skulle ske genom att de som på andra vägar än genom gymnasieskolutbildning skaffat sig nödvändiga förkunskaper för högre studier skulle få möjlighet att antas till högskoleutbildning. För dessa liksom för andra sökande grupper skulle vidare arbetslivserfarenhet värderas vid urval.

Huvuddragen i de urvalsregler som skapades på grundval av dessa principer har tillämpats sedan 1977. Många utbildningsvägar har under hela denna tid haft väsentligt flera sökande än antalet nybörjarplatser. Urvalet måste alltid grundas på avvägningar både mellan olika grupper av sökande

med gymnasieskolutbildning och mellan sådana sökande som på andra vägar söker sig till högskolan.

Urvalsreglerna har modifierats vid flera tillfällen under senare år, och nu tänker regeringen återigen se över dem. Detta tycker vi är bra. Frågan är bara hur de nya urvalsreglerna kommer att se ut efter den förestående översynen.

Att en översyn är absolut nödvändig tycks vi äntligen vara överens om. Hela den s. k. högskolereform som genomförts kan kritiseras från många utgångspunkter. En av de allra värsta bristerna i reformen torde vara just själva antagningssystemet. Det nuvarande systemet är oerhört komplicerat och svåröverskådligt. På ett mycket effektivt sätt har också PUKAS-reformen och högskolereformen visat den tröghet som präglar administrativa regleringar av den högre utbildningen. Jämfört med administrativa regleringar utgör de studerandes egna reaktioner genom förändrade studieval och ändrade preferenser i fråga om högre utbildning en smidig och känslig anpassning av studierna till de förändrade yttre förhållandena.

Undersökningar visar också att den sociala snedrekryteringen tenderar att snarare öka än minska efter den s. k. högskolereformen. Genomströmningen i den högre utbildningen har minskat kraftigt, och antalet studieavbrott har ökat. Medianåldern för dem som påbörjar studier har för många utbildningar höjts.

För de enskilda studenterna innebär det här antagningssystemet och konsekvenserna av det många gånger något av en katastrof. Jag tycker att detta har kommit fram på ett utomordentligt sätt i de enkäter som bl. a. Lillemor Kim har gjort.

Man kan lätt föreställa sig ungdomarnas frustration. Deras situation är svår, många gånger av just dessa orsaker. Låt mig påtala också några andra.

Den s. k. ungdomspuckeln, skapad av de höga födelsetalen i början av 1960-talet, då krigsårens stora barnkullar själva skaffade sig barn, har nu lämnat grundskolan, svämmat över bräddarna i gymnasiet och trycker på portarna till högskolor och universitet. Detta inträffar i en tid när vi talar om rekordhög arbetslöshet. I en sådan situation borde det ligga i allas intresse att underlätta för elever som lämnar gymnasiet att komma direkt in på någon högre utbildning och inte tvinga dem att ge sig ut i arbetslivet för att där skaffa sig yrkeslivspoäng och sedan söka in på den högre utbildningen. Om de kunde komma in direkt, skulle man i någon mån kunna lindra den svåra ungdomsarbetslösheten. Dessutom är ju bildning och utbildning bördor som lätt kan bäras vart man än går i livet.

Litet har för all del gjorts på området. Som jag inledningsvis nämnde har antagningssystemet förändrats vid flera tillfällen. Maximal poäng för arbetslivserfarenhet erhålls nu efter tre år mot tidigare efter fem år. Den s. k. direktövergången från gymnasieskolan till högskolan har ökat från 20 % av antalet platser inom kvotgrupp 1 och 2 till en tredjedel av samtliga platser på en utbildning. Det skall sägas i det här sammanhanget att det socialdemokratiska förslaget ursprungligen omfattade endast 15 % av dessa platser. Vi

moderater har sedan länge sagt att detta inte är tillräckligt och att i stället minst hälften av platserna på en utbildning måste reserveras för dem som kommer direkt från gymnasieskolan. Vi har i olika sammanhang fört fram detta krav men hittills bara fått stöd av folkpartiet. Nu hoppas jag att den socialdemokratiska regeringen tänker om på den här punkten och tar hänsyn till detta i utredningsarbetet.

Ett annat problem med det nuvarande systemet är att det leder till taktikval och betygsinflation. Så har t. ex. antalet elever med betygsgenomsnittet 5,0 ökat fyrfaldigt på den naturvetenskapliga linjen sedan 1979. Förmodligen beror detta på den hårda konkurrensen till vissa utbildningslinjer och på att endast elever med medelbetyget 5,0 får delta i lottning av platser på populära linjer, t. ex. läkarlinjen. Lottning borde enligt min uppfattning inte få förekomma. Om direktövergången ökade till minst 50 %, som vi moderater förespråkar, skulle detta underlätta för dem som kommer från gymnasiet, och lottningssituationen skulle bli mindre vanlig.

Ett annat allvarligt problem med det nuvarande systemet är att betyg på tvååriga gymnasielinjer i många fall konkurrerar på lika villkor med betyg som ges på treåriga linjer. Det leder av lättförståeliga skäl till taktikval i gymnasiet, där elever väljer en lättare utbildning för att få ett högre betyg. Vi moderater menar att treårigt gymnasium i större utsträckning än f. n. bör vara inträdeskrav till universitet och högskolor. Det berättigade krav som har rests om större förkunskapskrav för tillträde till åtskilliga utbildningar skulle därmed tillgodoses.

Nu behöver emellertid inte alla utbildningar ha studier motsvarande treårigt gymnasium som förkunskapskrav. Vi moderater anser därför att två olika allmänna behörighetsnivåer bör införas: en för mera krävande utbildningar som skall bygga på kunskaper i nivå med de tre- eller fyraåriga gymnasielinjernas, och en för övrig högskoleutbildning, vilken kan bygga på den nuvarande allmänna behörigheten.

För att förbättra möjligheterna till vidare studier för studerande utan föregående gymnasieutbildning bör en förberedande utbildning inrättas, liksom för dem som vill komplettera från den lägre behörighetsnivån till den högre. Denna utbildning skulle ge behörighet till olika ämnen och utbildningsvägar i högskolan. Kursindelningen bör konstrueras så, att två eller tre ämnespaket av olika omfattning beroende på de studerandes förkunskaper för fram dem till en nivå jämförlig med de tre- eller fyraåriga gymnasielinjernas. Kunskapsredovisning bör ske i form av prov eller betyg. En sådan förberedande utbildning skulle med fördel kunna förläggas till nu existerande vuxengymnasium och till de mindre högskolorna. Ett sådant system skulle vara rättvisare än det nuvarande, och ingen skulle behöva tänka på taktikval i gymnasiet. Alla sökande till en viss utbildning på högskolan skulle ha samma utbildningsnivå, vilket skulle vara till fördel för både lärare och elever. I dag orsakas många av de studieavbrott som sker just av bristande förkunskaper. Om alla har samma förkunskaper, undviker man dessa avhopp i betydligt större utsträckning än f. n.

Vårt system skulle lösa många av de problem som jag här har skisserat. I

det här sammanhanget vill vi också att man skall återinföra en rätt till betygskomplettering. Som det nu är har det blivit tokigt, och många kan välja en ny gymnasielinje när de har gått igenom en, men de har inte rätt att komplettera sina betyg. Detta är för många ett orimligt system. Nu är det ju så att dubbelutbildningen är den enda möjlighet som står till buds om man har gått ut gymnasiet med dåliga betyg, kanske helt enkelt varit allmänt skoltrött. Man har inte möjlighet att komplettera betygen. Och det tycker vi moderater är fel, vilket vi framhåller i vår första reservation. Det måste vara bättre att man har möjlighet att komplettera ett ämne än att man tvingas komplettera med en helt ny utbildning, som kanske känns både frustrerande för den enskilde och är rätt dyrt för samhället.

Herr talman! I reservation 4 tar vi upp uppföljningskommitténs arbete, som aldrig fick slutföras, eftersom kommittén enligt regeringens beslut upplöstes under hösten 1982. Vi beklagar att den parlamentariskt sammansatta kommittén inte fick fullfölja det arbete som påbörjats, och vi anser att de frågor som uppföljningskommittén arbetade med bör behandlas inom en ny parlamentariskt sammansatt utredning. Denna nya utredning bör utöver uppföljningskommitténs uppgifter också överväga frågorna om de mindre högskolorna, om högskoleadministrationen och om införandet av en fri sektor, vilket vi också föreslagit.

I reservation 6 om regionstyrelserna, slutligen, slår vi återigen fast att vi tycker att dessa bör tas bort.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1, 4 och 6.

Anf. 152 PÅR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar tar upp en rad frågor av litet varierande slag, många av dem av mycket stor principiell betydelse.

Den nya regeringen har aviserat översyner av olika slag på områden som är viktiga för högskoleutbildningen. En av de här översynerna har nyligen slutförts och lett till en promemoria om högskolans institutionella organisation. Vad som behandlas i den promemorian kommer vi naturligtvis här i riksdagen i sinom tid att få ta ställning till, och jag tänker inte ytterligare kommentera de motionsförslag som berör den promemorians arbetsområden.

En annan översyn som aviserats och som berörs i utskottets betänkande handlar om tillträdessystemet. Rune Rydén uppehöll sig ganska utförligt just kring det problemet. Det är klart att tillträdessystemets utformning är väldigt viktig, inte minst med hänsyn till det ökade antal ungdomar som kan förväntas söka sig till högskolan på grund av ungdomspuckeln.

Vi vill redan nu göra ett par principiellt viktiga markeringar. En sådan är att vi tycker att det är viktigt att slå vakt om arbetslivserfarenheten som merit när det gäller högskoleutbildning. Det riktas ibland en del kritik mot arbetslivserfarenhetens roll vid meritbedömningen, men den kritiken är ofta något missvisande. Det visar sig nämligen att de allra flesta som påbörjar en

högskoleutbildning i dag gör det inom tre år efter det att de lämnat gymnasieskolan.

Föreställningen att tillämpningen av arbetslivsmeriter skulle leda till att väldigt många börjar högskoleutbildningen sent stämmer inte längre. Det fanns naturligtvis en sådan tendens under de första åren. helt enkelt därför att det fanns ett stort uppdämt behov av högskoleutbildning bland sådana som tidigare inte haft den möjligheten. Men uppenbarligen har det uppdämda behovet i stor utsträckning nu betats av, och vi har återigen en klar tendens till föryngring bland dem som börjar på högskolan.

Det gör att de farhågor som framförts bl. a. från moderat och folkpartistiskt håll inte längre är särskilt relevanta. Däremot tycker jag att det är viktigt att betona att erfarenheter från arbetslivet är en väldigt stor tillgång för dem som går på högskolan, kanske inte minst i de funktioner som de kommer till efter högskoleutbildningen. För de allra flesta är ju högskoleutbildningen en yrkesutbildning. Det innebär att efter högskolan skall man ut på arbetsplatser, ofta i arbetsledande funktioner.

Det är naturligt att praktisk erfarenhet från arbetslivet innan man påbörjar högskoleutbildningen i många fall är en väldigt stor tillgång och också kan leda till att man kan tillgodogöra sig högskoleutbildningen bättre. Men jag tror att det är en riktig reform som tidigare har genomförts, att man når maximal arbetslivspoäng efter tre år. Det gör att tidsspannet från det att man lämnat gymnasieutbildningen till dess man börjar på högskolan inte blir alltför stort.

Vi har i vår partimotion betonat vikten av att arbetslivsmeriterna tillmäts betydelse också i framtiden. Vi menar dessutom att de sökande i vissa fall bör kunna tillgodoräkna sig också föreningsmeriter. Det finns uppenbarligen yrkesområden också på det akademiska planet där erfarenhet från föreningsliv är en tillgång i arbetet. Vi tänker oss alltså inte att man generellt skall få tillgodoräkna sig föreningsmeriter, men det finns anledning att i en sådan här översyn studera om det inte finns vissa utbildningsområden där erfarenheter från föreningslivet är en tillgång som det bör tas hänsyn till vid intagningen.

När det gäller dessa praktiska meriter från t. ex. yrkeslivet tror jag dock att det finns skäl att mer än tidigare ta hänsyn till om de är tillämpbara på det område som den studerande utbildar sig för. Vi har i vår reservation pekat på att man i framtiden kanske bör tillmäta sådan yrkeslivserfarenhet som gäller just det område som den studerande vill vidareutbilda sig för större vikt.

Det kanske finns anledning att på samma sätt överväga om inte gymnasiebetygen bör viktas, dvs. om man inte i framtiden bör se till att betygen i de ämnen som är av betydelse för det yrkesområde som den studerande på högskolan utbildar sig för skall tillmätas större vikt. Därmed skulle vi också kunna slippa den typ av taktikval som Rune Rydén talade om.

Dessa frågor tar vi upp i reservation 2, som jag yrkar bifall till.

En annan översyn som regeringen har aviserat gäller resursanvändningen inom högskoleområdet. Den översynen har man dock bara tänkt ge en

teknisk karaktär. Det tycker vi är litet synd. Det finns anledning att ta ett större grepp på dessa frågor för att försöka finna former att använda resurserna på högskoleområdet så väl som möjligt. Därför bör en sådan här översyn få mera breda direktiv och en parlamentarisk förankring.

Ett riktmarke för denna översyn bör enligt vår mening vara att arbetet för att decentralisera högskoleutbildningen skall fortsätta. Det finns många starka skäl för det.

Vi vet genom många undersökningar som har gjorts att avståndet från bostadsorten till en utbildningsmöjlighet är av stor betydelse för benägenheten att utbilda sig vidare. Det är med andra ord vanligare att folk som bor nära en högskola studerar vid högskolan än att folk som bor långt från en högskola gör det. Har vi en mera decentraliserad högskoleutbildning, når vi alltså ut till betydligt fler. Vi får därmed en större rättvisa när det gäller högskoleutbildningen och tar bättre till vara vår begåvningsreserv. Läsbevägningen står ju inte på något sätt i proportion till avståndet till närmaste högskola – det är lätt att förstå.

Förekomsten av högskoleutbildning har naturligtvis stor regionalpolitisk betydelse. Genom en decentralisering av högskoleutbildningen når vi positiva effekter ur regionalpolitisk synpunkt. Vi vet, genom erfarenheter från många områden, att vi med decentralisering också successivt kan minska byråkratin. Vi tror att en decentralisering av högskoleverksamheten skulle underlätta det ganska nödvändiga arbetet på att minska den byråkratiska överbyggnaden inom vårt högskoleväsende och därmed leda till en bättre resursanvändning. Detta behandlar vi i reservation 8, som jag yrkar bifall till.

En speciell form av decentralisering av högskoleutbildningen är distansundervisning, som innebär att man kan erbjuda högskoleutbildning också på andra orter än högskoleorter. Detta leder till att man ytterligare sprider möjligheten för människor att få högskoleutbildning, vilket i sig är mycket positivt. Dessutom bör det vara möjligt, om man satsar mera på distansundervisningen, att lätta trycket på högskoleorterna och därmed kanske skapa större möjligheter att ta in flera ungdomar på de befintliga högskoleorterna. Vi tycker alltså att man i en framtida översyn skall titta på möjligheterna att öka distansundervisningen. Detta framför vi önskemål om i reservation 10, som jag också vill yrka bifall till.

Därmed, herr talman, har jag yrkat bifall till de reservationer som centern har fogat till detta betänkande. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 153 JÖRGEN ULLENHAG (fp):

Herr talman! Från folkpartiets sida har vi länge och konsekvent drivit kravet att det skall bli lättare för ungdomar att komma in i högskolan.

Under Jan-Erik Wikströms tid som utbildningsminister hände det också mycket med den inriktningen. Andelen garanterade platser för ungdomar som går direkt från gymnasieskolan till utbildningslinjer inom högskolan ökades från 20 % till en tredjedel. De orättvisa föreningsmeriterna togs bort

som urvalsgrund för högskolestudier. Betydelsen av arbetslivserfarenheter som merit vid inträde till högskolan tonades ner. Många av de här åtgärderna, som alltså syftade till att göra det lättare för ungdomar att komma in i högskolan, genomfördes trots hårt socialdemokratiskt motstånd.

Nu vill vi från folkpartiets sida gå vidare. Hur det skall gå till utvecklar vi i reservation 3. Vi menar att andelen garanterade platser för dem som går över direkt från gymnasieskola till högskola skall vara minst 50 % av de sökande i stället för som nu en tredjedel. Vi pläderar för ett system med viktade betyg. Det innebär att betyg i ämnen som är av betydelse för de kommande högskolestudierna ges högre vikt än andra betyg. Den som skall bli matematiklärare bör få en högre poäng för sitt betyg i matematik än för sitt betyg i musik. Den som skall bli musiklektör bör få en högre poäng för sitt musikkbetyg än för sitt matematikkbetyg.

Vi tycker att det är befogat att för vissa utbildningar skärpa de särskilda förkunskapskraven, och vi menar att för en del utbildningar bör man pröva att införa antagningsprov. Vi säger bestämt nej till att åter införa vissa föreningsmeriter som urvalsgrund för högskolestudier. Vi menar att arbetslivserfarenheter inte skall ges större vikt än f. n. Det bör dock, säger vi, utredas om det är möjligt att införa ett system som ger högre poäng för den yrkeslivserfarenhet som bedöms som mer relevant för den sökta utbildningen.

Herr talman! Idén om att införa s. k. viktade betyg har vi länge fått driva ensamma från folkpartiets sida. Vi tycker att vi har ett starkt stöd för det förslaget liksom för alla de andra förslagen som syftar till att göra det lättare för ungdomar att komma in på högskolan.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservation 3.

Det är viktigt att överallt motverka onödig byråkrati. Det gäller också på högskolans område. Därför tycker vi från folkpartiets sida att regionstyrelserna skall avvecklas. De bör, som föreslås i folkpartiets partimotion om högskoleutbildning och forskning, ersättas av samrådsnämnder. Också på denna punkt tycker vi att vi känner ett starkt stöd hos de verksamma inom högskolan.

Enligt vår uppfattning skall politikerna självfallet dra upp ramarna för verksamheten inom högskolan genom beslut i riksdag och regering. Men sedan bör högskolorna själva ges det avgörande inflytandet. I högskoleorganen skall i princip de inom högskolan verksamma ha majoritet – inte politikerna.

I uppföljningskommittén diskuterade vi en kompromisslösning, som innebar att vi från folkparti- och moderathåll skulle släppa på vår principiella uppfattning, att verksamhetsföreträdarna skulle ha majoritet i högskolestyrelserna. En absolut förutsättning för detta var att socialdemokraterna släppte sitt krav på ett bevarande av regionstyrelserna. Nettoresultatet skulle då bli, genom att de politikerdominerade regionstyrelserna försvann, att politikerinflytandet som helhet inom högskolan minskade.

Socialdemokraterna avvisade detta försök till kompromiss och bestämde

sig för att till varje pris behålla regionstyrelserna. Nu blir alltså regionstyrelserna kvar. Det visar den färskva promemoria som utbildningsdepartementet har presenterat – om man får gehör för detta här i kammaren. I det här läget kommer vi självfallet från folkpartiets sida att motsätta oss alla förslag att ge politikerna majoritet i högskolestyrelserna. Att både behålla regionstyrelserna och ge politikerna majoritet i högskolestyrelserna innebär ju den sämsta tänkbara lösningen, utifrån den utgångspunkt som vi har.

Uppföljningskommittén finns inte kvar längre. I massmedia har ändå förekommit uppgifter om diskussioner i kommittén på den här punkten. Det är därför jag tagit det här tillfället i akt att berätta om vad som hände.

I reservation 7 säger vi från folkpartiets sida att regionstyrelserna skall avvecklas. Jag yrkar bifall till denna reservation.

Vill man göra det lättare för ungdomar att komma in i högskolan, skall man självfallet inte skära ner antalet platser. Men det är tyvärr just vad som händer, om regeringens förslag vinner kammarens bifall. Det framkom i ett frågesvar här i kammaren till Jan-Erik Wikström och Rune Rydén den 22 mars 1983 att nybörjarplatserna nästa budgetår kommer att bli totalt 2 380 färre än innevarande budgetår. Med den grundinställning folkpartiet har kan vi inte acceptera denna minskning. Den innebär ju att betygskonkurrensen kommer att öka och att ett stort antal ungdomar som gärna skulle vilja ha en högskoleplats inte får det.

Folkpartiet föreslår stora besparingar på många områden – vårt nettobudgetunderskott skulle vara mycket lägre än regeringens. Det är nödvändigt med tanke på det ekonomiska läge vi befinner oss i. Men när det gäller forskning och utbildning gör vi ett undantag. Vi satsar mer än regeringen på forskning. Vi menar att studiemedlens totalbelopp skall höjas, och vi säger nej till regeringens förslag om nedskärning av antalet platser i högskolan.

Det är beklagligt och förvånande att vi inom folkpartiet är ensamma om att hävda vikten av att behålla antalet platser i högskolan på den nivå vi har nu. Särskilt förvånande är det, vill jag säga, att moderata samlingspartiet, som i högskolefrågor brukar ha ungefär samma uppfattning som folkpartiet, i den här frågan gör gemensam sak med socialdemokraterna och stödjer en nedskärning. Det är förvånande med tanke på den frågedebatt som ägde rum i denna kammare den 22 mars och som jag nyss återopade. Det är också förvånande med tanke på att moderata samlingspartiet i sin partimotion talar om vikten av en fri sektor, dvs. en sektor med fritt tillträde inom högskolan. När det gäller att konkret och i praktisk politik fullfölja de vackra tankarna, då sviker modet. Då gör man gemensam sak med socialdemokraterna och föreslår en nedskärning.

Jag tillåter mig att fråga moderaternas talesman i denna debatt: Hur får ni denna ekvation att gå ihop? Hur kan ni tala om vikten av ett fritt tillträde och vikten av att underlätta för ungdomar att komma in i högskolan, samtidigt som ni vill skära bort nästan två och ett halvt tusen platser?

Herr talman! Riksdagen bör enligt folkpartiets uppfattning anvisa ytterligare 11,9 milj. kr. för att undvika den nedskärning jag här talat om. Jag yrkar bifall till reservation 9.

Anf. 154 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Herr talman! I betänkandet från utbildningsutskottet finns en vpk-reservation. Den handlar om demokratisering av högskolan, om att bryta det hierarkiska system som finns på högskolorna i dag. Som vi har hört av de två föregående talarna finns det mycket som principiellt kan sägas om högskolan, men jag skall begränsa mig till att kommentera vår reservation. Vi tycker nämligen att frågan om demokratisering av högskolan är grundläggande för strukturerna på högskolans område.

När den nya administrativa reformen genomfördes 1977 var kärnfrågan: Vems intressen skall utbildningen tjäna? Skall den tjäna folkflertalets, dvs. löntagarnas och arbetarklassens, intressen eller skall den tjäna en minoritets, nämligen företagens och kapitalägarnas? Denna kärnfråga kvarstår. Det system som infördes innebär att storfinansens och lönarbetarna förklaras representera likvärdiga samhällsintressen.

Högskolan organiseras vidare på ett sätt som innebär att de som är verksamma där – i första hand självfallet de studerande – har fått mycket små möjligheter att delta i beredningen av beslut och i den löpande verksamheten på ett vettigt sätt som gjort det möjligt för dem att över huvud taget påverka besluten. De har sugits in i ett oöverskådligt, svårgripbart system som är värre än t. o. m. MBL-lagstiftningen.

Fackföreningsrörelsens handlingsutrymme i de olika högskoleorganen är i dag synnerligen begränsat. Det innebär att forskning och utvecklingsarbete och grundläggande utbildning styrs utifrån helt andra värderingar än de som arbetarrörelsen borde stå för. De styrs utifrån helt andra värderingar än de som gäller solidaritet och kollektivitet och ett "samhälle för alla". I stället styrs de utifrån näringslivets profitintressen. Detta kommer på lång sikt att få återverkningar på hela samhällsutvecklingen. Att denna utveckling inte bekymrar borgarna är självklart. De dränker sig i andra frågor. Men den borde bekymra socialdemokraterna och fackföreningsrörelsen, och den borde föranleda en självprövning.

Utskottet hävdar att det kommer förslag i detta avseende och att uppföljningskommitténs betänkande skall skickas ut på remiss. Därmed avstyrker man våra krav på en demokratisering. Visst är det bra om beslut följs upp, men en direkt fråga till utskottet är: Vad kommer förslagen att innebära?

Kommer de att innebära en politisering? Kommer facket och arbetarrörelsen att få ett ökat inflytande? Kommer de som är verksamma på högskolan och då främst de studerande att få en ökad beslutanderätt?

Med detta vill jag yrka bifall till vår reservation nr 5.

Anf. 155 GEORG ANDERSSON (s):

Herr talman! Det vore frestande att ge sig in i en mer principiell diskussion om högskoleutbildningen och dess roll för människor och samhällsutveckling, men tidpunkten på dygnet är inte särskilt lämplig. Jag skall därför begränsa mig till att kort kommentera de tre huvudpunkter där utbildningsutskottet är oenigt och det har uppstått oenighet i det betänkande som vi nu

diskuterar. Det gäller tillträdessystemet, det gäller högskolans institutionella organisation, och det gäller dimensioneringen av högskoleutbildningen. De punkterna har ju också berörts här ganska utförligt av företrädare för reservanterna.

När det gäller tillträdessystemet lade jag märke till att Rune Rydén sade att han hoppades att regeringen och utbildningsministern skulle noga lyssna, ta vara på och beakta de synpunkter som oppositionen förde fram. Jag har lyssnat, och jag har läst oppositionens motioner och reservationer. Jag har roat mig med att göra en sammanställning över de önskemål och de krav som de tre borgerliga oppositionspartierna ställer på ett nytt tillträdessystem. Jag kan då konstatera att inte på någon punkt är alla tre oppositionspartierna överens. På flera punkter har man mycket klart divergerande uppfattningar. Det är klart att det då inte är så lätt att lyssna på och beakta alla synpunkterna – de är icke förenliga.

De borgerliga partierna har ju haft ett antal år på sig att behandla de här frågorna i regeringsställning. Man har lappat litet grand och förändrat litet här och litet där. Nu ställer man väldigt långtgående krav och har stora förväntningar på den socialdemokratiska regeringen, att den skall ordna ett tillträdessystem som tillgodoser allas behov. Det är väl bara att konstatera att ett sådant tillträdessystem finns inte. Grundproblemet är naturligtvis bristen på platser. Så länge det råder brist på platser, så att det måste ske ett urval, kommer det att råda oenighet om hur detta urval lämpligen bör ske.

Jörgen Ullenhag talade ganska varmhjärtat om att man skall göra det lättare för människor att komma in på högre utbildning och menade att folkpartiet har gjort mycket för att åstadkomma detta. Men så länge som antalet platser inte ger utrymme för alla att komma in är det tyvärr så, att när det blir lättare för den ene att komma in, blir det svårare för den andre.

Nu är vi överens om att en översyn skall komma till stånd. Vi är överens om att den skall göras i en parlamentariskt förankrad utredning, och arbete pågår att sätta i gång denna utredning. Jag tycker att man skall gå in i det arbetet utan alltför låsta positioner och förutsättningslöst analysera de behov som nu finns av förändringar. Så snart som utredningen arbetat fram ett underlag för sådana får vi ta upp en diskussion om dessa.

Jag vill här bara säga att jag är litet oroad över det förakt för de äldre studerande som jag tycker mig utläsa ur moderaternas partimotion. Där talar man nedsättande om den arbetslivserfarenhet som de äldre har med sig. Man beskriver den som enbart ett terminologiskt uttryck för den tid som de studerande inte ägnat åt egen utbildning. Man talar om att de äldre studerande medför ökade anspråk på studiefinansiering, och man menar att de inte ger det bästa urvalet för forskning. Man pekar på kvalitativa försämringar som en följd av att det skulle finnas för många äldre inne i skolsystemet.

Jag tycker att detta är mycket oroande, och jag vill mycket starkt markera mitt ogillande av denna sorts resonemang gentemot de äldre studerande. Det var ett viktigt mål i samband med högskolereformen att bereda utrymme också för de äldre, och jag konstaterar med glädje att man i budgetpropo-

sitionen markerar att andelen äldre studerande inte bör påtagligt minska genom den kommande reformeringen av tillträdessystemet.

När det sedan gäller den institutionella organisationen vill jag peka på att utbildningsdepartementet i dagarna framlägger en promemoria härom, som skall gå ut på en bred remiss. Vi kommer att få tillfälle att diskutera den promemorian. Moderaterna har i en reservation uttryckt den uppfattningen att man bör göra en ny parlamentarisk utredning. Detta skulle dock i det här läget bara fördröja beslutsfattandet.

I sin motion talar moderaterna också om att man bör överväga spörsmålen om de mindre högskolorna. Jag vill direkt fråga: Vilka av de mindre högskolorna vill moderaterna nu lägga ner? Det är ju i klartext detta som det egentligen handlar om i moderaternas motion och i deras reservation.

Det talas vidare om införandet av en fri sektor. Jörgen Ullenhag har varit inne på frågan hur den skall bekostas.

När det gäller regionstyrelserna, som både moderaterna och folkpartiet vill avskaffa, noterar jag att folkpartiet nu säger att regionstyrelsen bör ersättas av samrådsnämnder, där företrädare för högskolorna själva skall ingå. Folkpartiet vill nu alltså ha kvar ett regionalt organ. Vad är då skillnaden? Ja, det är framför allt att man vill kasta ut allmänrepresentanterna. Man kallar det för minskad byråkrati, men vad man egentligen föreslår är minskad demokrati.

Slutligen några ord om dimensioneringen. Jörgen Ullenhag talade mycket kritiskt om den nedskärning som han påstår sker av den högre utbildningen. I budgetpropositionen redovisas att antalet nybörjarplatser på linjer ökar med 700, vilket är en nettoökning. Det framgår klart att anslaget till enstaka kurser minskar med 7 miljoner.

Det har figurerat olika uppgifter på denna punkt. Låt mig bara säga kort: Ökningen av nybörjarplatser avser att möta det ökade behovet av platser för ungdomsstuderande. Här följer regeringen och utskottsmajoriteten UHÄ:s plan för att klara den s. k. ungdomspuckeln.

Vidare vill jag påpeka att minskningen av anslaget till enstaka kurser beror på att rätten att fullfölja studier enligt äldre studieordning upphör. Det har vi varit överens om. Det beräknas leda till minskat behov – en minskning på ca 2 %.

Det är utomordentligt vanskligt att försöka omräkna förändringen av anslaget till enstaka kurser till ett visst antal nybörjarplatser. Men det är med sådana här räkneövningar som folkpartiet påstår att det sker en drastisk nedskärning – eller hur Jörgen Ullenhag uttryckte det. I en reservation föreslår folkpartiet att man skall satsa ytterligare 11,9 miljoner för att reparera skadan. Med det anser man sig få 2 350 nybörjarplatser. Det är en väldigt låg betalning för de platserna, vill jag påpeka. Det är alltså 5 000 kr. per plats. Det kan jämföras med att när man i höstas ökade antalet platser med 1 000 fick den socialdemokratiska regeringen lösa in en nota på 10 milj. kr. Jag tycker att folkpartiet smiter undan litet enkelt och talar storordigt om förstärkningen.

Jag har sakligt försökt redovisa vad som sker. Man fullföljer nu UHÄ:s

plan för att bygga ut antalet nybörjarplatser på olika linjer för att klara den ungdomspuckel som är på väg in i högskolor.

Med detta yrkar jag bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Anf. 156 RUNE RYDÉN (m) replik:

Herr talman! Georg Andersson säger att det i den moderata motionen finns ett förakt för de äldre studerande. För den tolkningen får Georg Andersson stå själv. Vi hyser inget förakt för de äldrestuderande. Vad vi har poängterat där är att högskolan framför allt är en skola för ungdomarna som behöver skaffa sig en utbildning. Högskolan skall så långt möjligt tillfredsställa även de äldrestuderandes behov.

Sedan bara en liten sak till när det gäller de mindre högskolorna. Man kan fråga sig om vi har råd med alla de mindre högskolor vi har i dag och om vi kommer att kunna hålla den kvalitet som vi behöver på undervisningen. Jag tror mig kunna tolka det så att om man i dag hade fattat ett beslut om att decentralisera utbildningen till mindre högskolor, hade det beslutet inte blivit så omfattande. Det hade varit bra, tror jag, för utbildningens kvalitet.

Anf. 157 JÖRGEN ULLENHAG (fp) replik:

Herr talman! Ingen kan förneka att antalet platser minskar med närmare 2 500. Inte heller Georg Andersson förnekade det här i dag. Vi tycker att minskningen är beklaglig och föreslår att det skall anvisas medel så att vi slipper minska antalet platser.

Georg Andersson sade att det var en skillnad mellan de icke-socialistiska partierna när det gäller synen på antagningen. Ja, det är riktigt att vi har olika uppfattningar i en hel del frågor när det gäller antagningen. Men om man roar sig med att läsa även vpk:s motion och jämför de två socialistiska partiernas syn finner man att det är en avsevärd skillnad också mellan de två partier som understundom konstituerar majoritet i denna kammare.

Med detta, herr talman, är jag klar och hoppas att den här repliken kan betraktas som kort.

Anf. 158 GEORG ANDERSSON (s) replik:

Herr talman! Till Rune Rydén: Vad gäller de äldre studerande har jag bara refererat den moderata motionen. Vad gäller mindre högskolor har jag ställt frågan: Vilka mindre högskolor vill moderaterna lägga ner? Det vore välgörande för den fortsatta debatten om man konkretiserade sig och inte bara talade i allmänna ordalag.

Till Jörgen Ullenhag: Vad gäller antalet platser går jag inte med på er beskrivning; jag bestrider att antalet nybörjarplatser för helårsstuderande minskar med 2 350.

Slutligen: Det är bra om Jörgen Ullenhag har upptäckt att det finns meningsskiljaktigheter mellan socialdemokratin och vpk.

Anf. 159 OLLE AULIN (m):

Herr talman! I denna korta debatt vill jag säga några ord om motion 148, där jag tillsammans med fyra andra moderater har begärt att riksdagen skall ge regeringen till känna att en översyn av organisationen för universitetet i Lund/Malmö bör ske. Man bör enligt vår mening undersöka möjligheterna att dela upp detta mycket stora universitet i flera självständiga högskolor, varvid en självständig lärarhögskola i Malmö och en självständig teknisk högskola i Lund bör inrättas.

Universitetet i Lund/Malmö är landets största, med åtta olika högskolor sammanförda till en administrativ enhet. Många menar att organisationen är otymplig och att t. ex. samordningen med övriga självständiga lärarhögskolor och tekniska högskolor blir lidande på detta.

Utskottet framhåller att någon entydig uppfattning inom universitetet beträffande en organisationsförändring inte finns. Det är naturligt att uppfattningarna här bryter sig mellan företrädare för olika institutioner. Låt mig dock säga att det från lärarhögskolan i Malmö och Lunds tekniska högskoleenhet finns rätt klara synpunkter på att en översyn bör ske. Och det är översynen som sådan som skall klarlägga förutsättningarna för organisationsförändringar.

I tidigare betänkanden om den här frågan har utbildningsutskottet hänvisat till den då sittande s. k. uppföljningskommittén. Av dess arbete blev emellertid i detta hänseende inte någonting. Nu hänvisar man till att en översyn skall ske inom UHÄ.

Låt oss då hoppas på att man inom utbildningsdepartementet verkligen noggrant följer utvecklingen i denna fråga och redovisar slutsatserna av översynen. Det är dags nu att minska högskolebyråkratien och använda mer av anslaget till utbildning och forskning.

Jag hade tänkt ställa en direkt fråga till statsrådet, men jag har i stället gjort det underhand för att förkorta debatten.

Anf. 160 ANNA LINDH (s):

Herr talman! Jag vill mycket kortfattat ta upp min motion 595 om social snedrekrytering, som utskottet nu behandlat.

Jag tror att samtliga kan vara överens om att rekrytering till högskolan skall ske på grundval av studielämplighet och vara helt oberoende av den studerandes sociala bakgrund. Trots detta är den sociala snedrekryteringen oroande hög i dag. De högre socialgrupperna är kraftigt överrepresenterade vad gäller treårig gymnasieutbildning, högskolestudier och forskning. Ju högre upp i utbildningshierarkin man kommer, ju kraftigare är snedrekryteringen.

Detta beror inte på skillnader i studielämplighet. I stället är det ett uttryck för att den sociala bakgrunden betyder mångdubbelt mer än studielämplighet.

Detta är både odemokratiskt och orättvist, och det är också ett slöseri med studiebegåvningar.

Riksdagen har tidigare gett regeringen i uppdrag att bevaka utvecklingen.

Onsdagen den
27 april 1983

Högskoleutbild-
ningen

Den borgerliga regeringen åtgärdade aldrig detta, och det var bl. a. mot den bakgrunden som jag motionerade och yrkade på en utredning.

Nu har jag fått veta att det hänt en del sedan jag skrev motionen. Statistikutredningen lär ha flyttat upp högskolerekryteringen till högsta prioritetssklass från den lägsta klass där den tidigare var placerad. Statistiska centralbyrån planerar nu också en omfattande undersökning. Det är naturligtvis mycket positivt.

På grund av detta avstyrker utskottet min motion. Och, herr talman, jag kan förstå om utskottet anser att behovet av en kartläggning är tillgodosett genom de nämnda utredningarna, men det handlar ju även om att vidta åtgärder. Jag tog i motionen upp olika områden som jag ansåg borde bli föremål för översyn. Dit hör bl. a. studiestöd, som jag talat om tidigare i kväll, studie- och yrkesvägledning m. m.

Detta berörs inte av utskottet. Jag hoppas att det inte beror på en negativ inställning, utan jag hoppas tvärtom att man är positiv och återkommer med förslag till åtgärder när de nämnda utredningarna är klara.

Överläggningen var härmed avslutad.

Mom. 2 (riktlinjer för översyn av tillträdessystemet för högskoleutbildning)

Efter ställda propositioner på

dels reservation 1 av Rune Rydén m. fl.,

dels reservation 2 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt samt

dels reservation 3 av Jörgen Ullehag

antogs reservation 1 av Rune Rydén m. fl. till kontraposition.

Utskottets hemställan bifölls med 182 röster mot 69 för reservation 1 av Rune Rydén m. fl. 26 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 5 (högskolans institutionella organisation m. m.)

Efter ställda propositioner på bifall till

dels utskottets hemställan,

dels reservation 4 av Rune Rydén m. fl. och

dels reservation 5 av Sonia Thomasson

bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 6 (regionstyrelserna m. m.)

Efter ställda propositioner på bifall till

dels utskottets hemställan,

dels reservation 6 av Rune Rydén m. fl. och

dels reservation 7 av Jörgen Ullenhag

bifölls utskottets hemställan med acklamation.

Mom. 9 (resursanvändningen inom högskolan)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 8 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt, bifölls med acklamation.

Mom. 10 (dimensioneringen av högskoleutbildningen)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 9 av Jörgen Ullenhag, bifölls med acklamation.

Mom. 12 (distansundervisning)

Utskottets hemställan, som ställdes mot reservation 10 av Kerstin Göthberg och Pär Granstedt, bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2-4

Utskottets hemställan bifölls.

21 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas vid morgondagens sammanträde.

22 § Anf. 161 TALMANNEN:

Jag får meddela att på morgondagens föredragningslista upptas försvarsutskottets betänkanden 9 och 10 främst bland två gånger bordlagda ärenden.

23 § Kammaren åtskildes kl. 23.57.

In fidem

BERTIL BJÖRNSSON

/Solveig Gemert

Nr 131

Onsdagen den
27 april 1983

*Högskoleutbild-
ningen*